

Қарабалық ауданы бойынша коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны бекіту туралы

Қостанай облысы Қарабалық ауданы мәслихатының 2024 жылғы 22 ақпандағы № 97 шешімі

Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 365-бабы 3-тармағының 1-тармақшасына, "Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы" Қазақстан Республикасы Заңының 6-бабы 1-тармағының 15) тармақшасына, "Қазақстан Республикасы Экология, Геология және табиғи ресурстар министрінің 2023 жылғы 18 мамырдағы № 154-ө бұйрығына сәйкес жергілікті атқарушы органдардың әдістемелік ұсынымдарын бекіту туралы коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны әзірлеу жөніндегі атқарушы органдарға" (нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 24382 болып тіркелген), Қарабалық аудандық мәслихаты **ШЕШІМ ҚАБЫЛДАДЫ:**

1. Қарабалық ауданы бойынша қалдықтарды басқару бағдарламасы бекітілсін.
2. Осы шешім оның алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

Аудандық мәслихатының төрайымы

Г. Балбаева

Қарабалық
аудандық мәслихатының
2024 жылғы 22 ақпандағы
№ 97 шешіміне
қосымша

**ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ҚАРАБАЛЫҚ АУДАНЫНЫҢ КОММУНАЛДЫҚ
ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ**

МАЗМҰНЫ

ГЛОССАРИЙ.....	4
КІРІСПЕ	5
ҚАРАБАЛЫҚ АУДАНЫ ТУРАЛЫ ЖАЛПЫ МӘЛІМЕТТЕР	7
1. ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ	14
1.1 Қазақстан Республикасындағы коммуналдық қалдықтарды басқару жүйесі туралы жалпы мәліметтер	14
1.2 Қарабалық ауданындағы коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жағдайын бағалау	23
1.3 Қалдықтардың жіктелуі туралы мәліметтер	38
1.4 Коммуналдық қалдықтарды басқару саласындағы негізгі мәселелері	41
2. МАҚСАТЫ, МІНДЕТТЕРІ ЖӘНЕ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ.....	45
2.1 Бағдарламаның мақсаты	47
2.2 Бағдарламаның міндеттері.....	48
2.3 Бағдарламаның нысаналы көрсеткіштері.....	54
3. НЕГІЗГІ БАҒЫТТАР, ҚОЙЫЛҒАН МАҚСАТҚА ЖЕТУ ЖОЛДАРЫ ЖӘНЕ ТИІСТІ ШАРАЛАР	55
3.1. Негізгі бағыттар, қойылған мақсатқа жету жолдары және тиісті шаралар	55
3.2. Қойылған мақсатқа жету жолдары және тиісті шаралар	60
4. ҚАЖЕТТІ РЕСУРСТАР	62
5. БАҒДАРЛАМАНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖӨНІНДЕГІ ІС-ШАРАЛАР ЖОСПАРЫ	63

ГЛОССАРИЙ

ҚТҚ	Қатты тұрмыстық қалдықтар
ҚР	Қазақстан Республикасы
ІЖӨ	Ішкі жалпы өнім
ЖАО	Жергілікті атқарушы орган
ПЭТ	Полиэтилентерефталат
ГТК	Гидротермиялық коэффициент
ҚОН	Қалдықтарды орналастыру нормативтері
СҚА	Санитарлық-қорғау аймағы
ҚОНЖ	Қалдықтарды орналастыру нормативтерінің жобасы
ҚР ҚОҚ	Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау

ҚШК	Қоқыс шығаратын компания
ММ	Мемлекеттік мекеме
ТЭН	Техникалық-экономикалық негіздеме
МЖӘ	Мемлекеттік-жекешелік әріптестік
КМК	Коммуналдық мемлекеттік кәсіпорын

КІРІСПЕ

Қоршаған ортаны қорғау Қазақстан үшін өзекті мәселе болды және болып қала береді, ал өндіріс пен тұтыну қалдықтарын кәдеге жарату ең күрделі мәселелердің бірі болып табылады. Экономиканың өсуі және Қазақстанда жалғасып жатқан урбанизация геометриялық прогрессияда өсіп келе жатқан қалдықтар көлемінің жыл сайын артуының себептері болып табылады, бұл ретте таяудағы жылдары азық-түлік және азық-түлік емес тауарлар номенклатурасының, олар үшін қаптаманың ассортименті мен түрлерінің ұлғаюы, халықтың өмір сүру деңгейінің өсуі есебінен қатты тұрмыстық қалдықтардың түзілу көлемінің ұлғаюын күту керек.

Қазақстан Республикасында ҚТҚ-ны қалыптастыру және жинақтау мәселелері еліміздегі өзекті экологиялық мәселелердің бірі болып табылады. ҚТҚ-ның қоршаған ортаға әсері және олардың пайда болу көлемі ҚТҚ-мен жұмыс істеу мәселелерін шешу бойынша кешенді тәсілдер мен іс-шараларды әзірлеуді талап етеді. Атап айтқанда, "Жасыл экономиканың" нысаналы индикаторларының бірі қайта өңделген қалдықтардың үлесін 2030 жылға дейін 40% - ға дейін арттыру болып табылады.

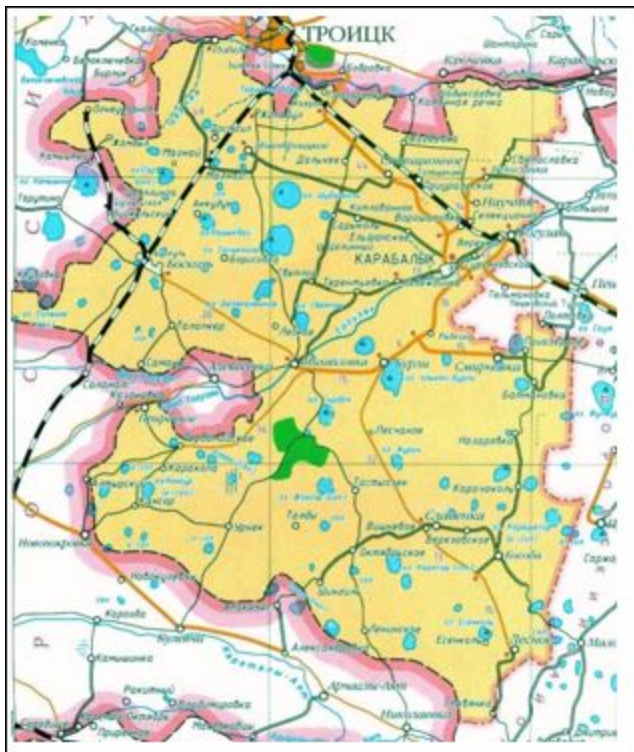
Қалдықтарды басқару қоршаған орта мен табиғи ресурстарды тұрақты басқарудың негізгі мәселелерінің бірі болып табылады. Оңтайлы шешім-қалдықтардың пайда болуын болдырмау, оларды экологиялық және экономикалық негізделген әдістер болған жағдайда олардың компоненттерін қайта кәдеге жарату арқылы өндірістік циклге қайта қосу. Осылайша, қалдықтарды басқарудың бірінші кезектегі мақсаттары:

- 1) өндіріс пен тұтынудың әртүрлі процестері шеңберінде түзілетін қалдықтардың ұйымдылығы мен көлемін азайту жолымен қалдықтардың пайда болуының алдын алу;
- 2) қайталама шикізаттан дайындалған материалдардың үлес салмағын ұлғайту жолымен қайта өңдеу және қайта пайдалану;
- 3) оңтайлы түпкілікті жоюды және жетілдірілген мониторингті қоса алғанда, жою тұрғысынан қалдықтарды экологиялық ұтымды басқару.

ҚАРАБАЛЫҚ АУДАНЫ ТУРАЛЫ ЖАЛПЫ МӘЛІМЕТТЕР

Географиялық орналасуы және климаты

Қарабалық ауданы - Қазақстанның Қостанай облысындағы аудан. Әкімшілік орталығы - Қарабалық кенті.

Қарабалық ауданы Қостанай облысының солтүстік-батысында орналасқан. Аудан шығысында Федоров ауданымен, оңтүстігінде, батысында және солтүстігінде Ресейдің Челябинск облысымен шектеседі. Ауданның ұзындығы солтүстіктен оңтүстікке қарай - 118 км, батыстан шығысқа қарай – 75-95 км, аумағының жалпы ауданы – 686 230 гектар.

Оның ішінде ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер - 460 591 га, өнеркәсіп жерлері - 4 345,7 га, елді мекендердің жерлері – 76 571 га, орман қорының жерлері – 101 118 га, қордағы жерлер - 43 590 га.

Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің ауданы ауданның жалпы ауданының 67% – немесе 460 591 га құрайды, оның ішінде егістік – 356 064 га, көпжылдық екпелер – 366 га, шабындықтар – 124 га, жайылымдар - 96 941 га.

Аудан аумағы арқылы Уй өзені және оның Тоғызак саласы ағып өтеді. Ауданда 90-нан астам көл бар.

Топырақ қарапайым қара топырақтан тұрады. Аумақтың едәуір бөлігін қарағай, қарағаш, үйеңкі, терек ормандары алып жатыр.

Географиялық және құрылымдық жағынан Қарабалық ауданы Жайық пен Торғай иілісінің екі ірі неотектоникалық құрылымдарының түйіскен жерінде орналасқан, бұл жер бедерінің сипатына із қалдырды. Батыс бөлігі-Шығыс Оралдың ойпатты-жазық аймағы, ол шығысқа қарай қуыс төмендейді және біртіндеп солтүстік Торғайдың әлсіз көтерілген құмды даласына айналады.

Қарабалық ауданының климаты күрт континенталдылығымен және жиі қайталанатын құрғақшылықпен сипатталады, әсіресе облыстың оңтүстік жартысында.

Климаттың ерекшеліктеріне ұзақ, аз қарлы, суық қыс мезгіл, қатты жел мен боран, сондай-ақ көктемнің және жаздың бірінші жартысының құрғақшылығы, көктемнің соңы мен ерте көктемгі аяздың болуы жатады. Жауын-шашынның максималды мөлшері көбінесе жаздың екінші жартысында болады.

Гидротермиялық коэффициент - ГТК (орташа тәуліктік температурасы 10 градустан жоғары кезеңдегі жауын - шашын сомасының осы кезеңдегі температура сомасына қатынасы 10 есе азайды): облыстың солтүстігінде - 0,9, оңтүстігінде-0,3. Жауын-шашынның жылдық мөлшері солтүстіктен оңтүстікке қарай азаяды.

Ауданның климаты күрт континенталды, қысы суық, қарлы және жазы ыстық: ауаның үлкен құрғақтығы, жылдың әр мезгілі арасындағы қысқа өтпелі кезеңдер және ашық, шуақты ауа-райы басым.

1 Кесте – Орташа айлық ауа температурасы

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	1 жылда
16,4	15	9	2,6	12,7	17,7	19,5	17,3	11	2,6	6,2	13,6	1,9

Қар жамылғысының максималды биіктігі - 33 сантиметр. Өзендер мен көлдердің қатуы қарашаның екінші жартысында, ал аутопсия сәуірдің соңғы күндерінде мұздың қалыңдығы 80-90 сантиметрге жетуі мүмкін. Топырақтың қату тереңдігі 170-180 сантиметрге жетеді.

Қарабалық ауданының экономикасы

Қарабалық ауданы Қостанай облысы аумағының 3,5% алып жатыр. Ауданның экономикалық-географиялық жағдайының негізгі белгілері қолайлы агроклиматтық жағдайлардың, топырақ ресурстарының, пайдалы қазбалар кен орындарының болуы деп санауға болады. Аудан аумағы жылу мөлшері, вегетациялық кезеңнің ұзақтығы және ылғалдылық дәрежесі бойынша дәнді, жемшөп, майлы дақылдарды өсіруге, сондай-ақ мал шаруашылығын дамытуға қолайлы. Алайда бірқатар қолайсыз белгілер бар: көктемнің кеш және күзгі ерте аяздары, жауын-шашынның тұрақсыздығы мен біркелкі болмауы, шанды дауылдар, сондықтан топырақты эрозиядан қорғау, топырақты ұтымды өңдеуді енгізу, қар ұстау шараларын қолдану қажет.

Аудан экономикасының дамуына оның Ресей Федерациясымен шекаралас жағдайы, оның аумағы арқылы Челябинск – Қостанай, Челябинск – Қарталы және Екатеринбург – Алматы халықаралық автомагистралі арқылы темір жолдардың өтуі айтарлықтай әсер етеді. Қарабалық ауданының әлеуеті жақсы: Ресеймен жақын маңда, құнарлы жерлер, аймақ өзін ет-сүт өнімдерімен, нан және көкөністермен толық қамтамасыз етеді. Ландшафттың әртүрлілігі және аймақтың климаттық жағдайларының ерекшеліктері экономиканың әртүрлі салаларында кеңінен қолданылады.

Облыстың бағалы табиғи ресурстары топырақтар, әсіресе қатардағы ауыспалы егістерге қолайлы қарапайым қара топырақтар мен оңтүстік қара топырақтар болып табылады. Аудандағы сумен қамтамасыз ету жеткіліксіз – бұл өзен желісінің біркелкі

дамуы мен ағынның маусымдық бөлінуіне байланысты жер үсті су ресурстарын сенімді сумен жабдықтау көзі деп санауға болмайтындығымен түсіндіріледі. Аудан пайдалы қазбаларға бай емес, аумақта кірпіш-плитка шикізаты, құрылыс тасы, құм, отқа төзімді және отқа төзімді саз кен орындары барланған. Астық өндірісі барлық ауылшаруашылық өндірісінің негізін құрайды, ішкі қажеттіліктер үшін картоп, көкөністер, жемшөп және майлы дақылдар өсіріледі. Мал шаруашылығында құс еті, аз мөлшерде сиыр еті, шошқа еті, жұмыртқа өндіріледі. Аудан өнеркәсібі келесі салалармен ұсынылған: машина жасау, орман және ағаш өңдеу, тамақ, құрылыс материалдары өнеркәсібі, олардың өнімдері негізінен жергілікті шикізатты пайдалануға арналған және ішкі нарықтың қажеттілігін қамтамасыз етеді.

Ауданның өндірістік қызметінің негізгі бағыты ауыл шаруашылығы өндірісі болып табылады, оның үлес салмағы 81% құрайды. Өнеркәсіп 8%, көлік және байланыс 3%, энергетикалық ресурстар мен суды өндіру және бөлу 8% құрайды.

Ауданда ауыл шаруашылығы өндірісімен 37 ЖШС және 203 шаруа қожалығы айналысады.

2023 жылға арналған егіс алқаптарының алдын ала құрылымына сәйкес аудан бойынша барлық егіс алқабы 295,6 мың га құрайды, оның ішінде күздік дақылдар – 1,64 мың га, жаздық дәнді дақылдар, дәнді – бұршақты және жарма дақылдары – 184,3 мың га, майлы дақылдар - 73,2 мың га, ағымдағы жылғы жемшөп - 13,1 мың га, өткен жылдардағы көпжылдық шөптер – 23,2 мың га, картоп пен көкөністер - 134 га.

Парға қалдырған жер ауданы 56,7 мың га құрайды. Өңдеудегі барлық жер-352,2 мың га.

2023-2025 жылдары жалпы қуаттылығы жылына 10,9 мың тонна сүтті құрайтын 4 сүт-тауар фермасын салу жоспарлануда. Жобалардың жиынтық сомасы 95 тұрақты жұмыс орнын құрумен 6,4 млрд. теңге.

Ағымдағы жылы аудан экономикасының дамуына ірі инвестициялық жоба – өндірістік қуаты жылына 8 млн бас инкубатор салу серпін береді. Жобаның жалпы құны - 2,1 млрд.теңге, 40-қа жуық жұмыс орны ашылған.

2023 жылғы 1 мамырдағы жағдай бойынша ірі қара малдың саны 33 185 басты (өткен жылмен салыстырғанда 100,8%) құрайды, оның ішінде сиыр 10 275 бас, қой мен ешкі 31 783 бас, шошқа 4 649 бас, жылқы 6 927 бас, құс 465,052 мың бас.

Халық саны

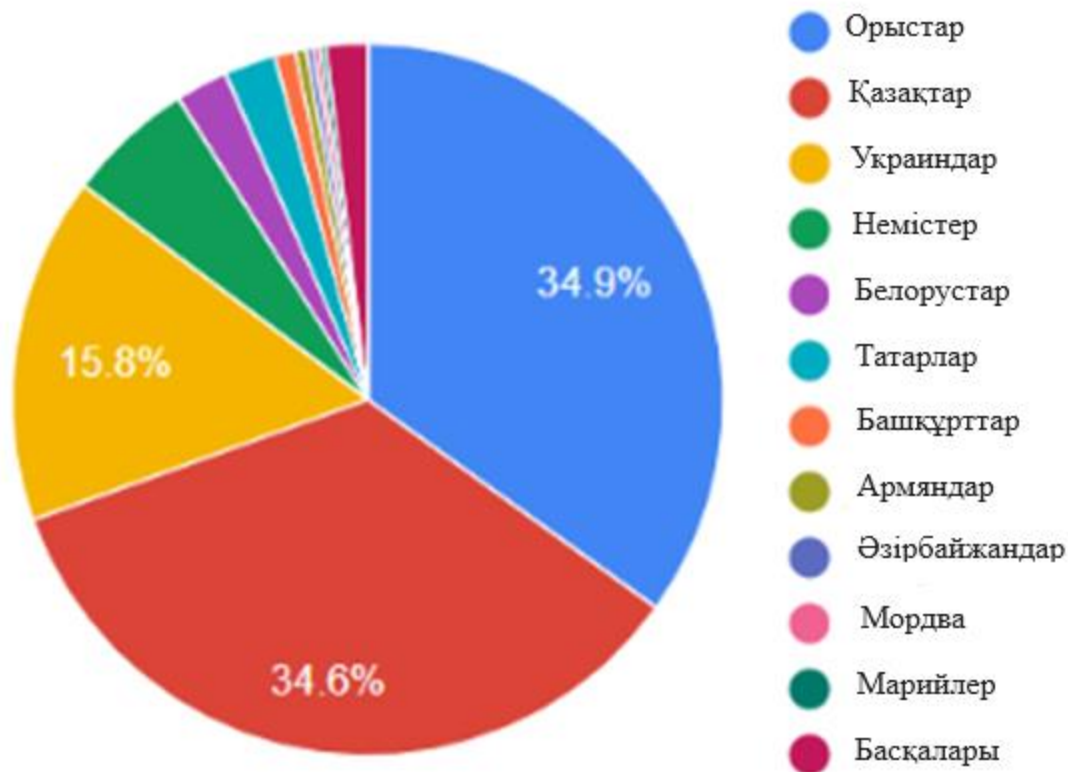
Қостанай облысы Қарабалық ауданының халқы 2023 жылдың 1 қазанына 24 230 адамды құрады.

2 Кесте – Қарабалық ауданының халық саны, 2023 жылғы 1 қазанға елді мекендер бойынша бөліністе

№	Ауылдық округі	Елді мекендер	2023
	Қарабалық ауданы		24 230
1	Қарабалық кенті	Қарабалық кенті	11 551

2	Белоглин ауылдық округі	Белоглин ауылы	610
		Научный ауылы	600
		Святославка ауылы	451
3	Бозкөл ауылы	Бозкөл ауылы	1 219
4	Бөрлі ауылы	Бөрлі ауылы	791
5	Лесной ауылы	Лесной ауылы	452
6	Қособа ауылдық округі	Славен ауылы	299
		Қособа ауылы	251
		Октябрь ауылы	83
7	Михайлов ауылдық округі	Михайлов ауылы	568
		Лесной ауылы	105
		Терентьев ауылы	103
8	Новотроицк ауылдық округі	Новотроицк ауылы	675
		Акжұдық ауылы	91
		Мағнай ауылы	180
		Подгород ауылы	53
9	Өрнек ауылдық округі	Приречный ауылы	476
		Өрнек ауылы	65
10	Победа ауылы	Победа ауылы	289
11	Смирнов ауылдық округі	Смирнов ауылы	822
		Рыбкин ауылы	179
12	Станционный ауылдық округі	Станционный ауылы	1 169
		Приурал ауылы	186
		Фадеев ауылы	101
		Шадықсай ауылы	105
13	Тоғызак ауылдық округі	Тоғызак ауылы	731
		Верен ауылы	185
		Ворошилов ауылы	380
		Гурянов ауылы	391
		Елшан ауылы	117
		Котлован ауылы	115
		Надеждин ауылы	459
		Сарыкөл ауылы	259
Целинный ауылы	119		

2023 жылғы 1 қазанға Қарабалық ауданының халық саны ауылдық округтер бойынша бөлінді. Ең көп халық Қарабалық кентінде шоғырланған (11,551 адам), одан кейін Бозкөл (1,219 адам) және Станционное (1,169 адам) ауылдарында. Ауылдық округтердің де өзіндік ерекшеліктері бар, олардың тұрғындары бірнеше ондаған адамнан жүздеген адамға дейін жетеді.

1 Сурет – Қарабалық ауданы халқының ұлттық құрамы

Орыстар мен қазақтар ең ірі сандық топтарда ұсынылған, тиісінше халықтың 34.93% және 34.57% құрайды. Сондай-ақ, украиндар (15.75%), немістер (5.78%), белорустар (2.37%) және татарлар (2.35%) бар. Ауданда башқұрттар, армяндар, әзірбайжандар, мордва, марийлер, молдовандар, поляктар, удмурттар, чуваштар, шешендер, корейлер, өзбектер, коми-пермяктар, тәжіктер, литвалықтар, қырғыздар, ингуштар, грузиндер, ұйғырлар, еврейлер, түріктер, түрікмендер және басқа ұлт өкілдері сияқты әртүрлі этникалық топтардың өкілдері тұрады.

1. ҚАЛДЫҚТАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ

1.1. Қазақстан Республикасындағы коммуналдық қалдықтарды басқару жүйесі туралы жалпы мәліметтер

Коммуналдық қалдықтарды айқындау Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 365-бабының 1-тармағында беріледі, онда коммуналдық қалдықтар деп мынадай тұтыну қалдықтары түсініледі:

1) үй шаруашылықтарының аралас қалдықтары мен бөлек жиналған қалдықтары, соның ішінде қағаз бен картон, шыны, металдар, пластмассалар, органикалық қалдықтар, ағаш, тоқыма, орамалар, пайдаланылған электр және электрондық жабдықтар, батареялар мен аккумуляторлар;

2) аралас қалдықтар және басқа көздерден бөлек жиналған қалдықтар, егер мұндай қалдықтар өзінің сипаты мен құрамы бойынша үй шаруашылықтарының қалдықтарына ұқсас болса.

Коммуналдық қалдықтарға өндіріс, ауыл шаруашылығы, орман шаруашылығы, балық аулау, септиктер мен кәріз желілерінің қалдықтары, сондай-ақ сарқынды сулардың тұнбасын, пайдаланудан шыққан көлік құралдарын немесе құрылыс қалдықтарын қоса алғанда, тазарту құрылыстарынан қалған қалдықтар кірмейді.

Тұтыну қалдықтарына адамның тыныс-тіршілік әрекеті нәтижесінде түзілген қалдықтар, өзінің тұтыну қасиеттерін толық немесе ішінара жоғалтқан өнімдер және (немесе) бұйымдар, олардың қаптамасы және агрегаттық жай-күйіне қарамастан жарамдылық не пайдалану мерзімі біткен, сондай-ақ меншік иесі өз бетінше физикалық түрде құтылған не тұтыну қалдықтарының қатарына құжатпен аударған өзге де заттар немесе олардың қалдықтары жатады.

Қалдықтарды басқару қоршаған ортаға және адам денсаулығына теріс әсерді азайту мақсатында қалдықтармен олардың басымдылық дәрежесі бойынша іс-қимылдарды білдіреді және келесі кезеңдерді ұстанады.

- қалдықтардың пайда болуын болдырмау немесе азайту;
- қалдықтарды олардың пайда болу көздерінен бөлу;
- қалдықтарды қайта пайдалану, оларды шикізат пен өнімдерге қайта өңдеу;
- энергия алу арқылы жану;
- қалдықтарды залалсыздандыру немесе көму үшін дайындау;
- қалдықтарды көму.

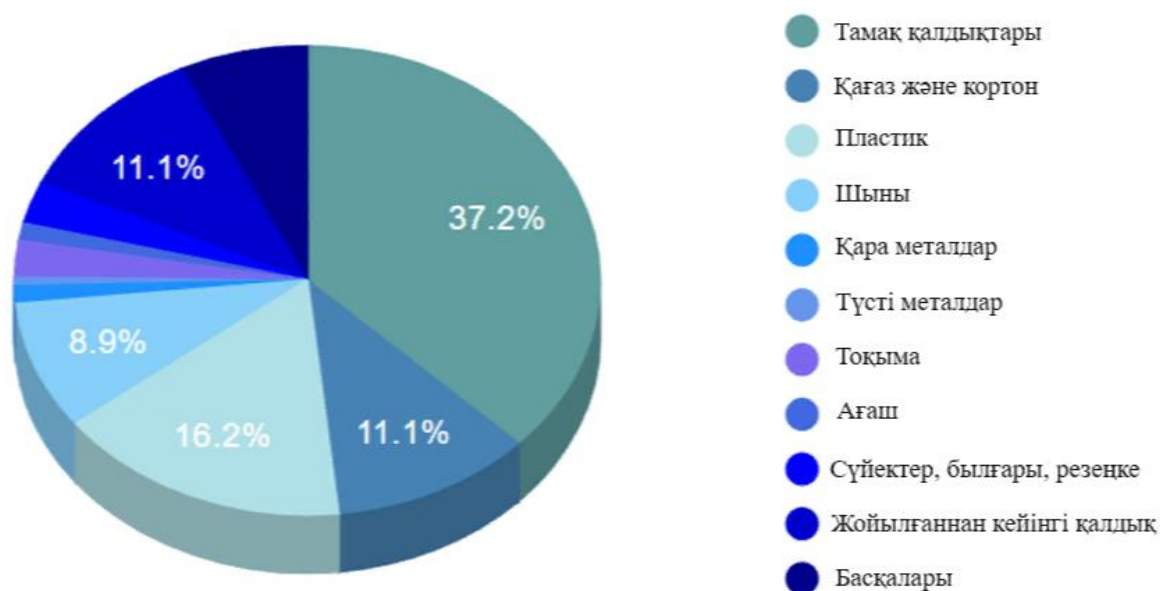
Қазіргі уақытта халықты қалдықтарды жинау және әкетумен қамту 70% құрайды. Ірі қалаларда қамту - 100%. Аудандарда және ауылдық елді мекендерде қамту өте төмен.

Қазақстанда жыл сайын 5-6 млн тонна қатты тұрмыстық қалдықтар түзіледі. Алдағы жылдары Азық-түлік және азық-түлік емес тауарлар номенклатурасын, олар үшін қаптаманың ассортименті мен түрлерін ұлғайту, халықтың өмір сүру деңгейінің өсуі есебінен ҚТҚ түзілу көлемінің ұлғаюын күту керек.

Қатты тұрмыстық қалдықтар үш санатқа бөлінеді:

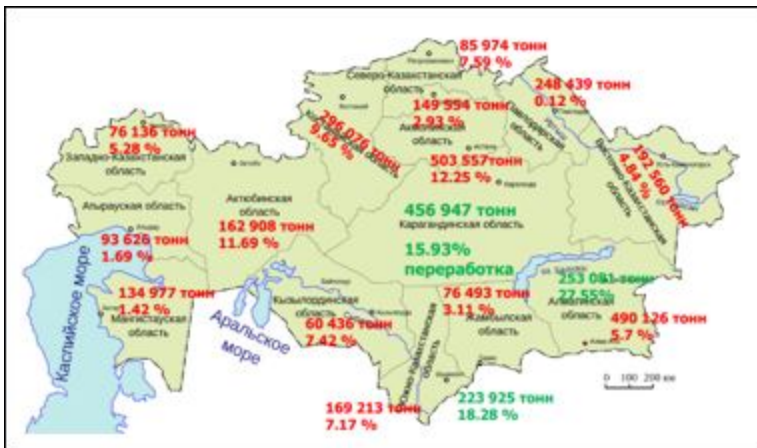
- 1) қайта өңдеуге жататын, жалпы ағыннан бөлінетін қайталама шикізат;
- 2) компост жасауға жататын биологиялық ыдырайтын қалдықтар (тамақ қалдықтары);
- 3) Қайта өңделмейтін қалдықтар (қалдықтар) – қазіргі уақытта не өнімге қайта өңдеуге болмайды, не оларды қайта өңдеу жоғары шығынды болып табылады. Қазіргі тұжырымдамаға сәйкес, олар жану арқылы энергия алуға бағытталған (пиролиз).

Ауылдық жерлердегі қалдықтардың морфологиялық құрамы қалалық жерлерден ерекшеленеді. Онда органикалық қалдықтар және пластмассаның, орауыш материалдардың, қағаздың және картонның аз үлесі басым. Айта кету керек, ауылдық жерлерде қалдықтардың органикалық бөлігі әдетте полигондарға орналастырылмайды. Органикалық қалдықтардың едәуір бөлігі жануарларға беріледі немесе үйде компост жасалады. Сонымен қатар, ағашты және басқа материалдарды жылыту мақсатында жағуға болады. Бұл екі қызмет те пайда болған қалдықтардың құрамы мен көлеміне әсер етеді.

3 Сурет – Республика бойынша ҚТҚ морфологиялық құрамының орташа көрсеткіштері

Қазақстандағы қалдықтарды басқару Экологиялық кодекспен реттеледі. 2013 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен Қазақстан Республикасының "Жасыл экономикаға" көшуі жөніндегі тұжырымдама бекітілді. Тұжырымдаманың негізгі бағыттарының бірі қатты тұрмыстық қалдықтарды (ҚТҚ) жинаудың, тасымалдаудың, өңдеудің және жоюдың тиімділігін, сенімділігін, экологиялық және әлеуметтік қолайлылығын арттыру болып табылады. 2030 жылға қарай қалдықтарды қайта өңдеу үлесі 40% - ға дейін және 2050 жылға қарай 50% - ға дейін нысаналы көрсеткіштер болып табылады, ал 2030 жылға қарай халықты ҚТҚ орталықтандырылған жинаумен қамту 100%-ды құрауы тиіс.

Тұрмыстық қатты қалдықтарды қайта өңдеу саласын (бұдан әрі – ҚТҚ) дамыту мақсатында нормативтік құқықтық база жетілдірілді. Атап айтқанда, Экологиялық кодекске түзетулер енгізілді:

- "Коммуналдық қалдықтарды бөлек жинау", "Қайталама шикізат" ұғымдары енгізілді, оларға қойылатын талаптар белгіленді;
- өндірушілердің (импорттаушылардың) кеңейтілген міндеттемелері енгізілді;
- полигондарда қалдықтардың кейбір түрлерін көмуге тыйым салынды.

2016 жылдан бастап полигондарда құрамында сынап бар шамдар мен аспаптарды; металл сынықтарын; пайдаланылған майлар мен сұйықтықтарды; батареяларды; электрондық қалдықтарды көмуге тыйым салынады;

2019 жылғы 1 қаңтардан бастап пластмасса; макулатура, картон және қағаз, шыны қалдықтарын көмуге тыйым салу күшіне енді;

2021 жылдан бастап – құрылыс және тамақ қалдықтарына.

Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 365-бабы 3-тармағының 2) тармақшаларына сәйкес аудандардың, облыстық маңызы бар қалалардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті өкілді органдары коммуналдық қалдықтарды басқару саласындағы мемлекеттік саясатты:

- 1) өз құзыреті шегінде коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі бағдарламаны бекіту;

2) коммуналдық қалдықтардың түзілу және жинақталу нормаларын бекіту;

3) халық үшін қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге арналған тарифтерді бекіту.

3 Кесте – Қазақстан Республикасында коммуналдық қалдықтардың түзілуі және оларды қайта өңдеу деңгейі*

№	Көрсеткіштің атауы	Өлшем бірлігі	Кезең, жыл				
			2018	2019	2020	2021	2022
1	Коммуналдық қалдықтардың түзілуі	мың. тонн	3 692,0	3 674,0	3 708,5	4 006,5	3 822,8
2	Коммуналдық қалдықтардың пайдалану болу индексі	пайыз 2010=100	97,6	97,1	98,0	105,9	101,0
3	Коммуналдық қалдықтардың қайта өңдеу және кәдеге жарату	мың. тонн	427,1	418,3	760,0	546,3	595,3
5	Коммуналдық қалдықтардың қайта өңдеу және кәдеге жарату үлесі	%	11,6	11,4	20,5	13,6	15,6
6	Жан басына шаққандағы коммуналдық қалдықтардың пайдалану қарқындылығы	кг	202	198	198	211	195

* "Жасыл экономика" көрсеткіштері, ҚР СЖЖРА Ұлттық статистика бюросы, 2023 жылғы 29 қараша.

Әкімдіктер қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау тарифтерін Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің 2021 жылғы 14 қыркүйектегі № 377 (Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде тіркелген) бұйрығына сәйкес қалыптастыруға (есептеуге) міндетті. Қазақстан Республикасының

2021 жылғы 16 қыркүйектегі № 24382) "Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау және орналастыру бойынша халыққа арналған тарифтерді есептеу әдістемесін бекіту туралы".

2021 жылдан бастап қолданылып жүрген бұйрықтың нормаларына сәйкес, ҚТҚ әкетуге арналған тарифтің есебіне: (1) нақты және/немесе нормативтік шығындарды көрсететін өзіндік құн (ҚТҚ жинау, тасымалдау, сұрыптау және көму жөніндегі қызметтерді орындауға жұмсалған шығындардың, жалпы пайдалану және пайдаланудан тыс шығыстардың сомасы), сондай-ақ (2) ҚТҚ әкетуге жұмсалатын жол берілетін пайда деңгейі тарифті есептеу күніне Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қайта қаржыландыру мөлшерлемесінен жоғары емес деңгейде айқындалады.

4 Сурет – ҚТҚ жинау тарифтері

2021 жылғы 2 қаңтарда қабылданған Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің нормаларын іске асыру үшін 2021 жылғы 14 қыркүйекте ҚТҚ жинауға арналған тарифті есептеу әдістемесі бұйрығына қол қойылды, тиісінше бүкіл республика бойынша ҚТҚ жинауға арналған тарифтер қайта қаралуға тиіс болды.

Қостанай облысы Қарабалық аудандық мәслихатының 2022 жылғы 18 тамыздағы № 163 шешімімен. "Қарабалық ауданы бойынша қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге халық үшін тарифтерді бекіту туралы" Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2022 жылғы 24 тамызда № 29246 тіркелген ауданда қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге халық үшін мынадай тарифтер бекітілген:

4 Кесте – Қарабалық ауданы бойынша халық үшін тұрмыстық қатты қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге арналған тарифтері

Атауы	Өлшем бірлігі	Теңге (Қосылған құн салығысыз)
Жайлы үйлер	1 тұрғын айына	258,12

Жайлы емес үйлер	1 тұрғын айына	322,65
Бір бірлігіне (көлеміне) жылдық тариф	1 м3	3871,85

Жалпы алғанда, "қалдықтарды басқару" барлық келесі әрекеттерді қамтиды деп саналады: қалдықтарды жинау, тасымалдау, қайта өңдеу және жою, соның ішінде қалдықтарды жою объектілеріне кейінгі күтім, сондай-ақ кейбір сарапшылардың пікірінше, қалдықтардың пайда болуын азайтуға бағытталған іс-шаралар.

Қоршаған ортаны қорғаудың маңызды бағыттарының бірі өндіріс және тұтыну қалдықтарын басқаруды ұтымды ұйымдастыру болып табылады. Бұл ретте қалдықтары аз және қалдықсыз технологияларды енгізуді, оларды залалсыздандыру және кәдеге жарату мақсатында қалдықтарды қайта өңдеуді экономикалық ынталандыру маңызды рөл атқарады.

2021 жылы республика бойынша ҚТҚ полигондарының саны 3 007 құрады, оның ішінде Экологиялық және санитарлық нормаларға сәйкес – 603 (20%).

2022 жылы бекітілген қалаларда тұрғын үй кешендері мен жеке тұрғын үйлердің тұрғындары үшін ҚТҚ жинау тарифінің орташа мәні тиісінше 428,72 және 448,27 теңге. 2022 жылғы осы орташа мәндер қаралатын барлық 37 Қала үшін тарифтердің орташа деңгейінен жоғары (тиісінше 1 994, 301 және 315 теңге). 2022 жылы бекітілген ең төменгі тарифтер мен ең жоғары тарифтер төмендегі кестеде келтірілген.

5 Кесте Экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық нормаларға сәйкес келетін полигондардың үлесі

Облыс	ҚТҚ полигондарының саны, бірл.		Нормаларға сәйкес полигондар саны, бірлік		Нормаларға сәйкес полигондардың үлесі, %	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Қостанай облысы	266	239	111	139	41,73	58,2

Кесте Қостанай облысындағы полигондардың едәуір бөлігі қатты тұрмыстық қалдықтармен жұмыс істеу жөніндегі белгіленген нормаларға сәйкес келмейтінін көрсетеді. Бұл экологиялық және санитарлық стандарттарға сай болу үшін аймақтағы қалдықтарды басқару жүйесін жақсарту үшін күш пен шараларды қажет етеді.

Қалдықтарды жинауды және қайта өңдеуді жүзеге асыратын кәсіпорындар туралы мәліметтер.

6 Кесте – Шыны қаптаманың қалдықтарын кәдеге жарату:

№	Атауы	Орналасқан жері	Қуаты, жылына тонна
1	Алматы Стекло ЖШС	Алматы облысы, Қарасай ауданы	20 000
2	Еврокристалл ЖШС	Шымкент қ.	12500
3	Qazaq Glass Company ЖШС	Алматы облысы, Іле ауданы	2021 жылы 20 000, 2022 жылы 25 000

7 Кесте Пластикалық қаптаманың қалдықтарын кәдеге жарату

№	Атауы	Орналасқан жері	Қуаты, жылына тонна
---	-------	-----------------	---------------------

1	Astana Recycling Plant ЖШС	Астана қ.	3300
2	Green Technology Industries ЖШС	Түркістан облысы, Ордабасы ауданы	2021 жылы 7 000 тонна; 2022 жылы 10 000 тонна
3	Радуга ЖШС	Солтүстік Қазақстан облысы, Петропавл қ.	3200
4	ГорКомТранс ЖШС	Қарағанды облысы, Қарағанды қ.	2021 жылы 3000 тонна; 2022 жылы 3578 тонна
5	"Клининговая компания ЭкоКомфорт" ЖШС	Қарағанды облысы, Қарағанды қ.	300
6	Статус-Эверест ЖШС	Түркістан облысы, Кентау қаласы	2021 жылы 910 тонна; 2022 жылы 2000 тонна
7	Qazaq Recycling ЖШС	Алматы қ.	1200
8	Производственная компания Дорпласт-инвест ЖШС	Алматы облысы, Қапшағай қаласы	900
9	Попов И.А. ЖК	Павлодарская область, г. Павлодар	800
10	"Green Park Kokshetau" ЖШС	Солтүстік Қазақстан облысы, Петропавл қ.	1680

8 Кесте Картон-қағаз қаптамасының қалдықтарын кәдеге жарату

№	Атауы	Орналасқан жері	Қуаты, жылына тонна
1	Kagazy Recycling ЖШС	Алматы қ.	2021 жылы 55 000 тонна; 2022 жылы 60 000 тонна
2	"NUR KAGAZY" ЖШС	Алматы облысы, Талғар ауданы	2021 жылы 30 000 тонна; 2022 жылы 40 000 тонна
3	"Eco Pack Astana" ЖШС	Ақмола облысы, Целиноград ауданы	2021 жылы 2 160 тонна; 2022 жылы 5 400 тонна
4	Картонно-Бумажный Комбинат-2015 ЖШС	Қостанай облысы, Лисаков қ.	550
5	ЛисБум.KZ ЖШС	Қостанай облысы, Лисаков қ.	2021 жылы 2000 тонна; 2022 жылы 3000 тонна
6	Бумпром ЖШС	Түркістан облысы, Еңбекші ауданы	2021 жылы 10 000 тонна; 2022 жылы 15 000 тонна
7	Goldman Astana ЖШС	Солтүстік Қазақстан облысы, Қызылжар ауданы	2021 жылы 3 600 тонна; 2022 жылы 7 200 тонна
8	Интер Мульти Сервис ЖШС	Алматы қ.	2021 жылы 26000 тонна; 2022 жылы 40 000 тонна
9	Завод Гофротара ЖШС	Павлодарская область, г. Павлодар	936
10	Қызылорда Кагазы ЖШС	Қызылорда облысы, Қызылорда қаласы	312
11	Актауская бумажная компания ЖШС	Маңғыстау облысы, Мұнайлы ауданы	200
12	Лайбекова К.Ж. ЖК	Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы	800

1.2. Қарабалық ауданындағы коммуналдық қалдықтарды басқарудың ағымдағы жағдайын бағалау

Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросы жариялайтын ресми статистикалық ақпаратқа сәйкес Қостанай облысының аумағында коммуналдық қалдықтарды жинау және әкету жөніндегі қызметті әртүрлі меншік нысанындағы 49 шаруашылық жүргізуші субъектінің қызметі жүзеге асырады. Қарабалық ауданында коммуналдық қалдықтарды жинау және шығару жөніндегі қызметті 3 кәсіпкерлік субъектісі жүзеге асырады.

9 Кесте – 2022 жылы Қостанай облысы бойынша коммуналдық қалдықтарды жинау және әкету жөніндегі кәсіпорындар мен ұйымдардың саны, жиналған және тасымалданған коммуналдық қалдықтардың көлемі*

	Коммуналдық қалдықтарды жинау және шығару жөніндегі кәсіпорындар мен ұйымдардың саны	Өздігінен шығаратын кәсіпорындардың қалдықтарын ескере отырып, жиналған қалдықтардың жалпы көлемі, тонна	Оның ішінде жиналған коммуналдық қалдықтардың көлемі, тонна
Костанай облысы	49	292 791	171 168
Қостанай қ.	10	99 926	72 545
Арқалық қ.	1	10 857	10 857
Лисаковск қ.	5	10 278	x
Рудный қ.	8	60 753	37 120
Алтынсарин ауданы	-	-	-
Амангелды ауданы	1	520	520
Ауликөл ауданы	3	8 553	6 753
Денисов ауданы	1	3 086	1 543
Жангелдин ауданы	1	3 243	200
Жітіқара ауданы	3	13 049	9 864
Қамысты ауданы	1	2 695	200
Қарабалық ауданы	3	10 789	3 633
Қарасу ауданы	1	10 431	3
Қостанай ауданы	4	38 765	14 336
Меңдіқара ауданы	1	4 797	270
Науырзым ауданы	-	-	-
Сарыкөл ауданы	-	355	-
Бейімбет Майлин ауданы	4	7 415	3 851
Ұзынкөл ауданы	1	3783	3783
Федоров ауданы	1	3 497	1 217

* "Қостанай облысында 2022 жылғы коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу туралы" Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросы, Шығарылған күні: 04.05.2023 ж.

Қостанай облысында 2022 жыл ішінде өздігінен шығаратын кәсіпорындардың қалдықтарын ескере отырып жиналған қалдықтардың жиынтық массасы 292 791 тоннаны құрады, оның ішінде жиналған коммуналдық қалдықтардың көлемі 171 168 тоннаны құрады.

Жиналған коммуналдық қалдықтардың ең көп үлесі Қостанай қаласы бойынша табиғи түрде 72 545 тонна көлемімен және облыстың жиынтық көрсеткіштерінің 42,38% үлесімен белгіленеді. Сондай-ақ, облыстық ауқымдағы елеулі үлестерді көлемі 37 120 тонна және үлесі 21,69% Рудный қаласы және 10 857 тонна коммуналдық қалдықтар мен үлесі 6,34% Арқалық қаласы алып отыр.

Қарабалық ауданына қатысты 2022 жылы пайда болған коммуналдық қалдықтардың көлемі 3 633 тоннаны құрады, бұл облыстық ауқымда 2,12% құрайды.

10 Кесте – Полигондарға түскен коммуналдық қалдықтардың жалпы көлемі, 2022 жылғы Қостанай облысы бойынша коммуналдық қалдықтарды сұрыптау көрсеткіштері
*

	Түскен қалдықтардың көлемі, тонна		Сұрыпталған қалдықтардың көлемі, тонна	Сұрыптау, %
	барлығы	оның ішінде өздігінен әкететін кәсіпорындар мен халықтан түскен қалдықтардың көлемі, тонна		
Қостанай облысы	224 037	121 623	12 309	5,49
Қостанай қ.	91 160	27 381	5 149	5,65
Арқалық қ.	10 857	-	-	
Лисаковск қ.	6 585	5 804	3 223	48,94
Рудный қ.	х	х	-	
Алтынсарин ауданы	-	-	-	
Амангелды ауданы	520	-	-	
Ауликөл ауданы	2 452	1 800	-	
Денисов ауданы	1 627	1 543	14	0,86
Жангелдин ауданы	3 043	3 043	-	
Жітіқара ауданы	9 864	3 185	1 894	19,20
Қамысты ауданы	2 495	2 495	-	
Қарабалық ауданы	7 156	7 156	-	
Қарасу ауданы	10 428	10 428	х	
Қостанай ауданы	36 317	24 429	894	2,46
Меңдіқара ауданы	4 797	4 527	-	
Науырзым ауданы	-	-	-	
Сарыкөл ауданы	355	355	-	
Бейімбет Майлин ауданы	5 468	3 564	х	
Ұзынкөл ауданы	3 783	-	-	

Федоров ауданы	3 497	2 280	-	
----------------	-------	-------	---	--

* "Қостанай облысында 2022 жылғы коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу туралы" Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросы, Шығарылған күні: 04.05.2023 ж.

Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросы жариялаған ресми статистикалық ақпаратқа сәйкес, Қостанай облысында 2022 жылдың қорытындысы бойынша коммуналдық қалдықтарды сұрыптау көрсеткіші 5,49% құрайды, бұл 224 037 тоннадан 12 309 тонна коммуналдық қалдықтар Облыстың ҚТҚ полигондарында бастапқы сұрыпталуға ұшырағанын көрсетеді.

Бұл ретте сұрыптау деңгейінің ең жоғары көрсеткіші 48,94% көрсеткішімен Лисаков қаласы бойынша белгіленетінін атап өту қажет. Бұдан әрі сұрыптау деңгейі 19,20% Жігітқара ауданы және Қостанай қаласы - 5,65%.

Қарабалық ауданына келетін болсақ, статистика органдарында коммуналдық қалдықтарды сұрыптау туралы деректер жоқ.

Алайда, далалық зерттеулер жүргізу және Иманбаев ЖК-мен сұхбат жүргізу барысында осы шаруашылық жүргізуші субъектінің Қарабалық кентінің аумағында пластикалық ыдыстарды жинауға арналған торлы контейнерлерді орнату арқылы ПЭТ бөтелкелерін бөлек жинау жүзеге асырылып жатқаны анық анықталды. Сондай-ақ, Иманбаев ЖК кейіннен қайта өңдеу кәсіпорындарына беру үшін пайдаланылған гофр-ыдыстарды жинауды жүзеге асырады.

11 Кесте – 2022 жылдың соңына Қостанай облысы бойынша кәдеге жаратылған және көмілген қалдықтардың жалпы көлемі

	2022 жылдың басына жинақталған көмілген қалдықтардың көлемі, тонна	2022 жылы көмуге түскен қалдықтардың көлемі, тонна	2022 жылдың соңына жинақталған көмілген қалдықтардың көлемі, тонна	Полигонның жобалық қуаты, тонна	Полигонның жинақталу көрсеткіші, %	Полигонның ауданы, км ²
Костанай облысы	3 345 954	205 948	3 551 902	15 509 615	22,90	5,65
Қостанай қ.	1 192 955	85 344	1 278 299	1 530 443	83,52	0,38
Арқалық қ.	194 404	10 857	205 261	660 000	31,10	1,00
Лисаковск қ.	145 652	3 279	148 931	670 000	22,23	0,27
Рудный қ.	х	х	х	х	х	х
Алтынсарин ауданы	-	-	-	-	-	-
Амангелды ауданы	30 529	520	31 049	31 155	99,66	0,10
Ауликөл ауданы	104 236	2 452	106 688	460 355	23,18	0,50

Денисов ауданы	19 299	1 613	20 912	91 322	22,90	0,06
Жангелдин ауданы	7 042	3 043	10 085	35 000	28,81	0,28
Жітіқара ауданы	205 437	7 512	212 949	1 361 325	15,64	0,24
Қамысты ауданы	82 656	2 495	85 151	193 453	44,02	0,06
Қарабалық ауданы	106 541	7 156	113 697	342 050	33,24	0,32
Қарасу ауданы	104 231	5 477	109 708	1 227 784	8,94	0,18
Қостанай ауданы	516 430	34 799	551 229	6 762 843	8,15	0,18
Меңдіқара ауданы	43 095	4 797	47 892	68 736	69,68	0,27
Науырзым ауданы	-	-	-	-	-	-
Сарыкөл ауданы	30 645	355	31 000	31 000	100,00	0,20
Бейімбет Майлин ауданы	88 756	5 336	94 092	292 849	32,13	0,38
Ұзынкөл ауданы	92 904	3 783	96 687	356 110	27,15	0,26
Федоров ауданы	29 227	3 497	32 724	40 000	81,81	0,47

* "Қостанай облысында 2022 жылғы коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу туралы" Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросы, Шығарылған күні: 04.05.2023 ж.

Ұсынылған мәліметтерге сәйкес, Қостанай облысы бойынша ҚТҚ полигондарының жалпы толу көрсеткіші 2022 жылдың соңында 22,90% құрады, полигондардың жиынтық жобалық қуаты 15 509 615 тоннаға тең.

Белгіленген жобалық қуаты толығымен таусылған, Сарыкөл ауданындағы ҚТҚ полигоны болып табылады, толтыру көрсеткіші 100% - ға тең. Толтырудың ең жоғары көрсеткіштері облыстың келесі аудандарына да тән:

Амангелды ауданы – 99,66%;

Қостанай қаласы – 83,52%;

Федоров ауданы – 81,81%;

Меңдіқара ауданы – 69,68%.

ҚТҚ полигондарының ең аз толу көрсеткіштері келесі аумақтарға тән:

Қостанай ауданы – 8,15%;

Қарасу ауданы – 8,94%;

Жітіқара ауданы – 15,64%;

Лисаковск қаласы – 22,23%;

Денисов ауданы – 22,90%.

Қарабалық ауданы бойынша ҚТҚ полигондарының толу көрсеткіші 2022 жылдың соңындағы жағдай бойынша 33,24% құрады.

Бұл ретте, Ұлттық статистика бюросының әдіснамасына сәйкес қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау және әкету жөніндегі есепті қалыптастыру кезінде үй шаруашылықтарының коммуналдық қалдықтарын, сондай-ақ кәсіпорындар мен ұйымдардың ұқсас қалдықтарын жинауды және әкетуді жүзеге асыратын заңды тұлғалар мен олардың құрылымдық бөлімшелерінің деректері негізге алынатынын атап өту өте маңызды. Қалдықтар полигондарына әкетілетін қалдықтардың көлемін есептеу кезінде рұқсат етілмеген полигондарға әкетілетін қалдықтар есепке алынбайды. Яғни, басқаша айтқанда, ҚТҚ жинау және әкету қызметтерімен қамтылмаған үй шаруашылықтарының ҚТҚ көлемі ескерілмейді.

Қостанай облысы Қарабалық ауданының аумағында Салмина ЖК және Иманбаев ЖК басқаруындағы ҚТҚ 7 полигоны жұмыс істейді. Оның ішінде, Салмина ЖК ҚР ЭМ № KZ50VCZ00144700: "ҚТҚ полигоны" деп аталатын рұқсаты негізінде әрекет ететін Қарабалық кентіндегі 1 өнеркәсіптік алаңды басқарады. Бұл полигон қатты тұрмыстық және өндірістік қалдықтарды сақтауға арналған. Жер учаскесінің шекарасынан жақын орналасқан тұрғын үй құрылыстарына дейінгі қашықтық 1000 м-ден асады.

Иманбаев ЖК мүліктік кешеніне әртүрлі елді мекендер бойынша бөлінген ҚР ЭМ №: KZ47VCZ00392783 рұқсатының KZ13VCZ00532299 рұқсаты негізінде жұмыс істейтін 6 өнеркәсіптік алаң кіреді. Учаскелерді ауыл әкімдіктері ҚТҚ полигондарын орналастыру мақсатында тұрақты жер пайдалануға берді. Барлық учаскелерде ғимараттар жоқ екенін ескеру маңызды.

№ 1 өндірістік алаң: Бөрлі ауылы.

Ең жақын тұрғын үй құрылысы шығыс бағытта 1000 метрден асады. Учаскенің жалпы ауданы - 3,0 га, оның 0,5 га қатты тұрмыстық қалдықтар (ҚТҚ) полигоны үшін пайдаланылады. Рельеф тегіс, Тоғызақ өзеніне қарай сәл көлбеу. Сайтта жасыл желектер мен инженерлік коммуникациялар жоқ.

№ 2 өндірістік алаң: Бозкөл ауылы.

Ең жақын тұрғын үй құрылысы солтүстік бағытта 1000 метрден асады. Жалпы ауданы - 3,0 га, оның 0,5 га ҚТҚ полигонына бөлінген. Жер бедері тегіс. Алаңда жасыл желектер мен инженерлік коммуникациялар жоқ.

№ 3 өндірістік алаң: Белоглин ауылы.

Ең жақын тұрғын үй құрылысы солтүстік-батыс бағытта 1000 метрден асады. Жалпы ауданы - 3,0 га, оның 0,5 га ҚТҚ полигоны үшін пайдаланылады. Жер бедері тегіс. Жасыл кеңістіктер мен инженерлік коммуникациялар жоқ.

№ 4 өндірістік алаң: Новотроицк ауылы.

Ең жақын тұрғын үй құрылысы оңтүстік-батыс бағытта 1000 метрден асады. Жалпы ауданы - 3,0 га, оның 0,5 га ҚТҚ полигонына тартылған. Жер бедері тегіс. Жасыл кеңістіктер мен инженерлік коммуникациялар жоқ.

№ 5 өндірістік алаң: Смирнов ауылы.

Ең жақын тұрғын үй құрылысы солтүстік бағытта 1000 метрден асады. Жалпы ауданы - 3,0 га, оның 0,5 га ҚТҚ полигоны үшін пайдаланылады. Жер бедері тегіс. Жасыл кеңістіктер мен инженерлік коммуникациялар жоқ.

№ 6 өндірістік алаң: Тоғызақ ауылы.

Ең жақын тұрғын үй құрылысы батыс бағытта 1000 метрден асады. Жалпы ауданы - 3,0 га, оның 0,5 га ҚТҚ полигонына тартылған. Жер бедері тегіс. Жер бұрын пайдаланылмаған. Жасыл желектердің, инженерлік коммуникациялардың, сумен жабдықтаудың, жылумен жабдықтаудың және кәріздің болмауы.

Салмина ЖК

Қостанай облысындағы Салмина ЖК 18.10.2017 жылғы мемлекеттік экологиялық сараптаманың қорытындысына сәйкес түрлерді және оларды қауіпсіз жинауды ескере отырып, сұрыпталған қалдықтарды (металл сынықтары, тамақ қалдықтары, қағаз, картон, шыны, құрылыс қалдықтары, пластмасса) уақытша сақтауға арналған полигондағы алаңдарды кәдеге жарату немесе қайта өңдеу үшін бергенге дейін алты айдан аспайтын мерзімде жабдықтау көзделген.

Қарабалық кенті әкімінің өкіміне сәйкес, ауданы 3,0 га болатын және өз жұмысын 2011 жылы бастаған ЖК Салмина ҚТҚ полигоны берілді. Полигонның жалпы қуаты 441 281,3 м³ немесе 88 256,3 тоннаны құрайды, 2011-2017 жылдар кезеңінде 27 518,8 тонна көлемінде қалдықтар жинақталған.

Полигонның экологиялық жіктелуі ҚР Экологиялық кодексіне және I санатқа бөлінген санитарлық ережелерге, 1000 метрлік санитарлық-қорғау аймағы бар қауіптіліктің 1-сыныбына сәйкес айқындалған.

Салмина ЖК өнеркәсіптік базасының өндірістік қызметі қалдықтардың 6 түрін құрайды, оның ішінде ҚТҚ, аумақтан алынған сметалар, пайдаланылған майлар, шиналар, аккумуляторлар, сүрту шүберектері, ауа және май сүзгілері бар. Қалдықтарды басқару жүйесі технологиялық циклдің он кезеңін қамтиды және қалдықтардың жиналуын мен шығарылуын бақылау өндірістік қалдықтардың белгіленген лимиттерімен реттеледі.

Иманбаев ЖК

Қостанай облысы, Қарабалық ауданы, Қарабалық кентінің "Иманбаев А.Г." ЖК үшін қалдықтарды орналастыру нормативтерінің (ҚОН) жобасы бойынша мемлекеттік экологиялық сараптаманың қорытындысына сәйкес кәсіпорынның қалдықтарды басқару жүйесі келесідей.

Қарабалық ауданының тұрғындары жасаған қалдықтар тұрғындар ұсынатын автокөлікті пайдалана отырып жеткізіледі. Көппәтерлі үйлерден қалдықтарды

шығаруды тиімді ұйымдастыру үшін жалға алынған көлікті тарта отырып, осы операцияны апта сайын орындау көзделген.

Кәсіпорын қалдықтардың әртүрлі санаттарын, соның ішінде қағаз, тамақ қалдықтары, тоқыма бұйымдары, тастар және полимер материалдары сияқты қатты тұрмыстық материалдарды қабылдайды. Сондай-ақ, тізімге пайдаланылмаған астық қалдықтары, күл қождары, құрылыс қоқыстары кіреді.

1. Қатты тұрмыстық қалдықтар, соның ішінде аула сметасы (GO060)- кәсіпорын қызметкерлерінің шаруашылық-тұрмыстық қызметі процесінде және аумақтың қатты жабындысын жинау кезінде түзіледі. ҚТҚ полигонында орналастырылады;

2. Өлі (пайдаланылмаған) астық қалдықтары (GM020) - астықты өңдеу кезінде пайда болады. Жинау және сақтау астық ағынының мамандандырылған алаңында жүзеге асырылады. Жинақталуына қарай ҚТҚ полигонына әкетіледі;

3. Күл қожы (GG030) - жану кезінде пайда болады. Кәсіпорында уақытша сақтау күлдің ашық қоймаларында жүзеге асырылады. Полигонда ҚТҚ қабаттарының оқшаулағыш материалы ретінде қолданылады;

4. Құрылыс қоқысы (GG 170) - құрылыс - жөндеу жұмыстары және аумақты абаттандыру процесінде түзіледі. Жинау және уақытша сақтау контейнерде кәсіпорын аумағында арнайы бөлінген жерде жүзеге асырылады және жинақталуына қарай ҚТҚ полигонына әкетіледі;

Кәсіпорын СҚА шекарасында аспаптық өлшеу арқылы атмосфераға ластаушы заттар шығарындыларын тоқсан сайын бақылауды, топырақты жыл сайын бақылауды, сондай-ақ жылына екі рет жер асты суларын бақылауды көздейді.

12 Кесте – Қарабалық ауданының ҚТҚ полигондарын тұтыну қалдықтарын орналастыру нормативтері

Тұтыну қалдықтарын орналастыру нормативтері			
Жыл	Пайда болуы, т/жыл	Орналастыру т / жыл	Бөгде ұйымдарға беру, т/жыл
ҚТҚ полигоны , Қарабалық			
2023	4100	697	3403
2024	4100	697	3403
2025	4100	697	3403
2026	4100	697	3403
№ 4 алаң Бөрлі			
2023	279	123	0
2024	289	129	0
2025	301	135	0
2026	312	142	0
2027	325	149	0
2028	338	157	0
№ 4 алаң Бозкөл			

2023	710	173	0
2024	736	182	0
2025	761	191	0
2026	788	201	0
2027	816	211	0
2028	843	221	0
№ 3 алаң Белоглин а.о.			
2023	595	163	0
2024	218	172	0
2025	640	181	0
2026	661	189	0
2027	685	198	0
2028	711	209	0
№ 4 алаң Новотроицк а.о.			
2023	565	167	0
2024	585	175	0
2025	607	184	0
2026	628	193	0
2027	651	203	0
2028	671	209	0
№ 5 алаң Смирнов а.о.			
2023	263	127	0
2024	264	134	0
2025	275	141	0
2026	286	148	0
2027	297	155	0
2028	309	163	0
№ 6 алаң Тоғызақ а.о.			
2023	6251	97	0
2024	6441	102	0
2025	6636	107	0
2026	6837	112	0
2027	7004	117	0
2028	7259	125	0

Қарабалық ауданының коммуналдық қалдықтарды басқару объектілерінің ҚОНЖ деректеріне сәйкес. "Бөгде ұйымдарға беру, т / жыл" кейіннен арнайы ұйымдарға беру үшін уақытша қойма қалдықтарының жоспарланған көлемі болып табылады.

Қарабалықтағы ҚТҚ полигоны 2023-2026 жылдары жылына 4100 тонна қалдық шығаруды жоспарлап отыр, оның 697 тоннасы полигонға орналастырылады, ал 3403

тоннасы жыл сайын бөгде ұйымдарға беріледі. Қарабалақ ауданының әр түрлі ауылдық округтеріндегі № 1-6 алаңшалардың жерлеу көлемі әр түрлі, Қарабалық ауданындағы ең аз көлемі Тоғызак ауылындағы № 6 алаңда жоспарлануда.

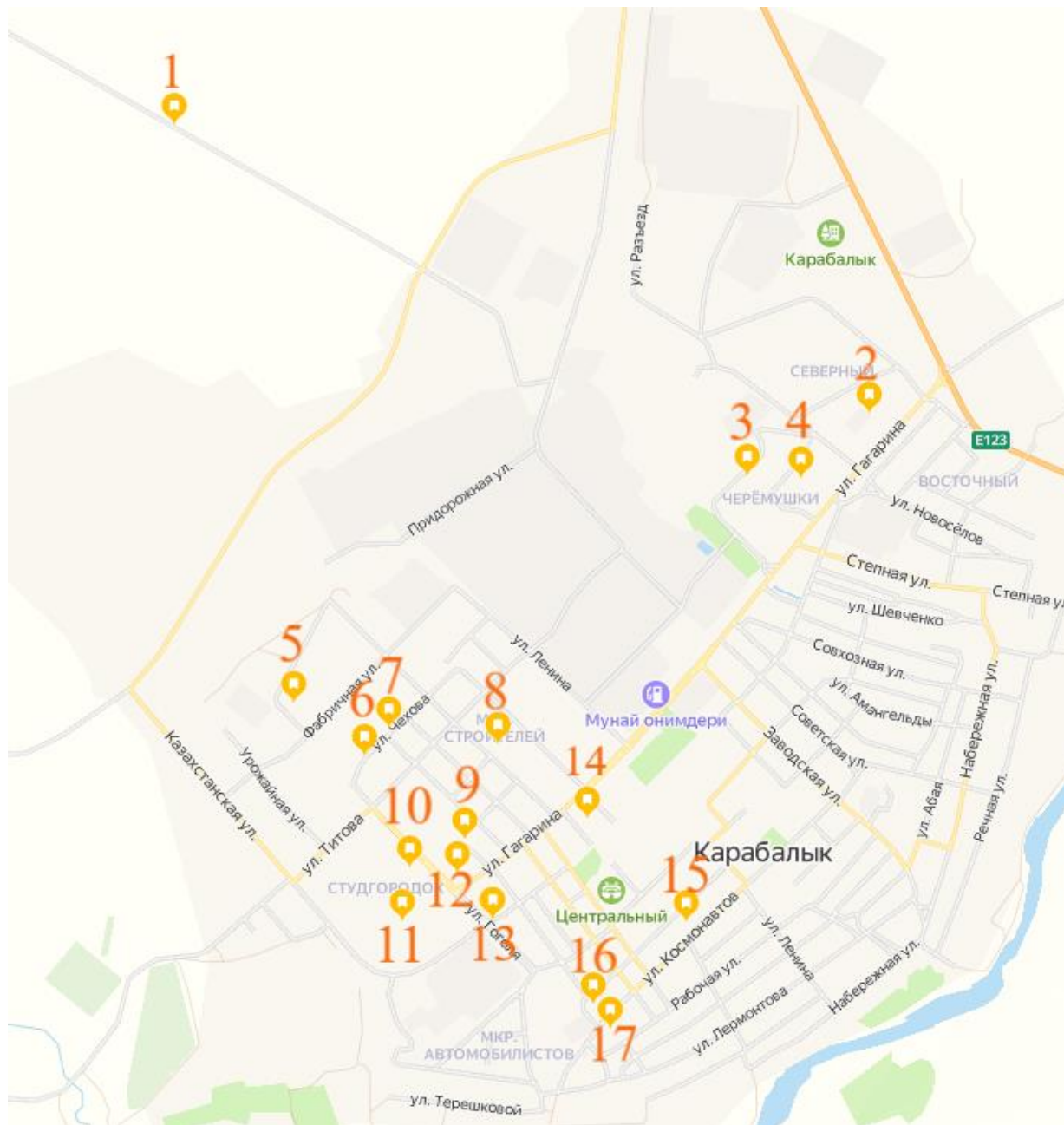
13 Кесте – ҚТҚ полигондарын ұстау және коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі нормативтік құқықтық актілерге сәйкестік тізілімі.

НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ АКТІЛЕРДІҢ ТАЛАПТАРЫ	ОРЫНДАЛУЫН БАҒАЛАУ
"Өндіріс және тұтыну қалдықтарын жинауға, пайдалануға, қолдануға, залалсыздандыруға, тасымалдауға, сақтауға және көмуге қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар" санитариялық қағидаларына сәйкес	
Қалдықтарды сақтау орнынан (алаң) тұрғын үй құрылысы аумағына, өндірістік және коммуналдық мақсаттағы объектілерге дейінгі СҚА мөлшері " санитариялық қағидаларды бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің міндетін атқарушының 2022 жылғы 11 қаңтардағы № ҚРДСМ-2 бұйрығының белгіленген талаптары мен айқындалады. Тіршілік ету ортасы және адам денсаулығы.	Орындалады
Елді мекендерде (тұрғын үй қорының, ұйымдардың, мәдени-бұқаралық мекемелердің, демалыс аймақтарының аумағында) көлік үшін кіреберістері бар қалдықтарды жинауға арналған контейнерлерді орналастыру үшін арнайы алаңдар бөлінеді. Алаң қатты жабынмен орналастырылады және қалдықтардың жел ментаралу (таралу) мүмкіндігін болдырмайтын, бірақ кемінде 1,5 м биіктікке үш жағынан қоршалады.	Орындалмайды
ҚТҚ шығару уақтылы жүзеге асырылады. Қалдықтарды контейнерлерде 0о С және одан төмен температурада сақтау мерзімі – үш тәуліктен аспайды, оң температурада – бір тәуліктен аспайды.	Орындалмайды
ҚТҚ қоқыстар, полигондардың меншік иесі полигоннан (ұйымдасқан полигоннан) шыққан кезде қоқыс таситын көліктердің дөңгелектерін зарарсыздандыру үшін дезинфекциялық бетонваннасын ұйымдастырады. Ваннаның ұзындығы кемінде 8 м, ені 3 м, тереңдігі 0,3 м.	Орындалмайды
ҚТҚ полигонының бүкіл аумағының периметрі бойынша қоқыстар жеңіл қоршау, тереңдігі 2 м-де насатын құрғату траншеясы немесе биіктігі 2 м-денаспайтын жербілігі орнатылады.	Орындалмайды
Тұтыну қалдықтарын залалсыздандыру кезінде осы Санитариялық қағидалардың 40-тармағында көрсетілген пештер (инсинераторлар) пайдаланылады. Полигонға ауыр металдармен заттарды алудың тиімді әдістері, радиоактивті қалдықтар, регенерациялауға жататын мұнай өнімдері әзірленген тұтыну қалдықтары қабылданбайды.	Орындалмайды

<p>Полигон басым бағыттағы желдерді ескере отырып, елді мекендердің жел жағында, өзендердің ағысы бойынша шаруашылық-ауызсумен жабдықтау су жинау орындарынан төмен, ашық суайдындарын, қыстайтын шұңқырларды, жаппай уылдырық шашу және балықаулау орындарын су жинау аймақтарынан төмен және шетелдерде орналастырылады.</p>	<p>Орындалмайды</p>
<p>Полигонға арналған орындар елді мекендермен адамдардың жаппай демалатына ймақтарының, шаруашылық су мен жабдықтаудың, минералдық көздердің, ашық су айдындарының және жер асты суларының ластануын болдырмайтын инженерлік шешімдерді орындауға мүмкіндік беретін нөсер, еріген және тасқын сулармен субаспайтын, құрылыс салудан бос, желдетілетін жекелеген аумақтарда көзделеді.</p>	<p>Орындалады</p>
<p>Полигон жер асты сулары 20 м-ден астам тереңдікте жатқан және сүзу коэффициенті тәулігіне 10 м-ден аспайтын өткізгіштігі төмен жыныстармен жабылған учаскелерде орналастырылады. Полигон түбінің негізін жер асты сулары деңгейінің ең жоғары негізгі тұруынан кемінде 4 м орналастырады. Түбі мен қабырғалары гидроокшаулағышпен реттелді.</p>	<p>Орындалады</p>
<p>ҚТҚ полигондарының, қоқыс үйінділердің СҚА мөлшері мен көгалдандырылуы № ҚР ДСМ-2 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады.</p>	<p>Орындалмайды</p>
<p>Полигонды тұрғын үй құрылысының резервтік аумақтарында, өндірістік объектілерді, рекреациялық аймақтарды кеңейтуде, өзен аңғарларында, арқалықтарда, топырақтың шөгуі бар учаскелерде, карст процестерінің даму орындарында, пайдалы қазбалар жатқан аумақта, жерасты ауыз су көздерінің қоректену аймағында орналастыруға жол берілмейді.</p>	<p>Орындалады</p>
<p>Полигон аумағының елді мекендер, өндірістік объектілер, ауыл шаруашылығы алқаптары мен су ағындары бағытында еңкеюіне жол берілмейді.</p>	<p>Орындалады</p>
<p>Полигон аумағы екі аймаққа бөлінеді: ҚТҚ сақтау аймағы және шаруашылық-тұрмыстық объектілерді орналастыру аймағы.</p>	<p>Орындалмайды</p>
<p>Полигондардың персоналы үшін санитарлық-тұрмыстық қызмет көрсету үй-жайлары көзделеді. Тамақтану бөлмесі кем дегенде тұрмыстық тоңазытқышпен және ыдыс жууға арналған раковинамен жабдықталған.</p>	<p>Орындалады</p>
<p>Полигонда келіп түсетін қалдықтардың құрамы мен есебін, полигонның жұмыс бөлігінде қалдықтардың бөлінуін, қалдықтарды оқшаулау жөніндегі технологиялық циклды бақылауды қамтамасыз етеді</p>	<p>Орындалады</p>

Полигонның жасыл аймағында (периметрі бойынша) ҚТҚ-ның жер асты суларына әсерін бақылау үшін бақылау ұңғымалары орналастырылады, олардың бірі жер асты суларының ағыны бойынша полигоннан жоғары, полигоннан төмен 1-2 ұңғыма.	Орындалмайды
Окшаулағыш материал ретінде қождар және (немесе) өндіріс қалдықтары қолданылады: әк, бор, сода, гипс, графит, асбестцемент, шифер.	Орындалмайды
Полигондағы қалдықтарды дезинфекциялау үшін далалық компосттау әдістері қолданылады, жылына 120000 м3 ҚТҚ-дан аз қабылдайтын полигондар үшін ҚТҚ-ны сақтаудың траншеялық схемасы қолданылады. Траншеялардың тереңдігі 3-6 м және ені 6 - 12 м траншеялар басым желдің бағытына перпендикуляр орналастырылған.	Орындалмайды
Коммуналдық қалдықтарды басқару ережелеріне сәйкес	
Коммуналдық қалдықтарды бөлек жинау Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің міндетін атқарушының 2021 жылғы 2 желтоқсандағы № 482 бұйрығымен бекітілген техникалық, экономикалық және экологиялық орындылығы ескеріле отырып, қалдықтарды бөлек жинауға, оның ішінде міндетті түрде бөлек жинауға жататын қалдықтардың түрлеріне немесе топтарына (түрлерінің жиынтығына) қойылатын талаптарға сәйкес жүзеге асырылады (нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 25595 болып тіркелген).	Орындалмайды
Егер коммуналдық қалдықтар бөлек жиналса, қалдықтардың әр санаты (фракциясы) үшін шығарудың өзіндік жиілігі анықталады.	Орындалмайды
Кодекстің 368-бабының 4-тармағына сәйкес ҚТҚ тасымалдау жөніндегі қызметті жүзеге асыратын кәсіпкерлік субъектілері тиісті қызметтер көрсету кезінде мыналарды сақтайды: 1) ҚТҚ тасымалдауға арналған арнайы жабдықталған көлік құралдарын пайдалануға;	Орындалмайды
Қатты тұрмыстық қалдықтарды тасымалдау (оның ішінде шығару) осы Кодекстің талаптарына сәйкес келетін көлік құралдарымен жүзеге асырылуға тиіс.	Орындалмайды

5 Сурет – Қарабалық кентіндегі коммуналдық қалдықтарды басқару үшін маңызды объектілердің картасы

1) ҚТҚ полигоны	7) Ұлан шығына уданы	13) Гагарина к. 44
2) Северный шығын ауданы	8) Строительный шығын ауданы	14) Гагарина к. 40
3) Черемушки 11	9) СМУ большой	15) Щеголихина көшесі
4) Черемушки 15	10) Гоголя к. 2	16) Комсомольская к. 39
5) Фабричная коттедж	11) Гоголя к. 6	17) Космонавтов к. 69
6) Чехова к. 13	12) СМО 14	

1.3. Қалдықтардың жіктелуі туралы мәліметтер

ЖК Салмина ҚОНЖ сәйкес қалдықтардың химиялық және морфологиялық құрамы 2023-2027 жылдарға келесідей жоспарлануда:

Қатты тұрмыстық қалдықтар. Химиялық және морфологиялық құрамы бойынша қатты тұрмыстық қалдықтар негізінен тамақ, қағаз және тоқыма өнімдерінен тұратын халық пен кәсіпорындардың қалдықтары болып табылады. Қатты тұрмыстық қалдықтар полигонынан атмосфераға ластаушы заттардың шығарындыларын есептеу әдістемесіне (Қазақстан Республикасы Қоршаған ортаны қорғау министрінің 2008 жылғы 18 сәуірдегі № 100-п бұйрығына № 17 қосымша) сәйкес құрамы қатты тұрмыстық қалдықтар (%): тамақ қалдықтары (35-45); қағаз, картон (32-35); ағаш (1-2); кара металл сынықтары (3-4); түсті металл сынықтары (0,5-1,5); тоқыма бұйымдары (3-5); сүйектер (1-2); шыны (2-3); былғары, резеңке (0,5-1); тастар, гипс (0,5-1); пластик (3-4); басқа (1-2); түсу 15 мм-ден аз (5-7).

ҚТҚ - ның физикалық сипаттамалары ерімейтін, ұшпайтын, жарылғыш емес, қатты.

Кейіннен арнайы ұйымдарға беру үшін уақытша сақтауға арналған қатты тұрмыстық қалдықтардың морфологиялық құрамы: 2023-2027 жж.- 83% - тамақ қалдықтары (40%); Қағаз, картон (32%); шыны (2%); металл сынықтары (5%); пластмасса (4%).

Көмуге арналған қатты тұрмыстық қалдықтардың морфологиялық құрамы: - 2023-2027 жж. - 17% - ағаш (2%); тоқыма (3%); сүйектер (2%); былғары, резеңке (0,5%); тастар, сылақ (0,5%); басқалары (2%); түсу (7%).

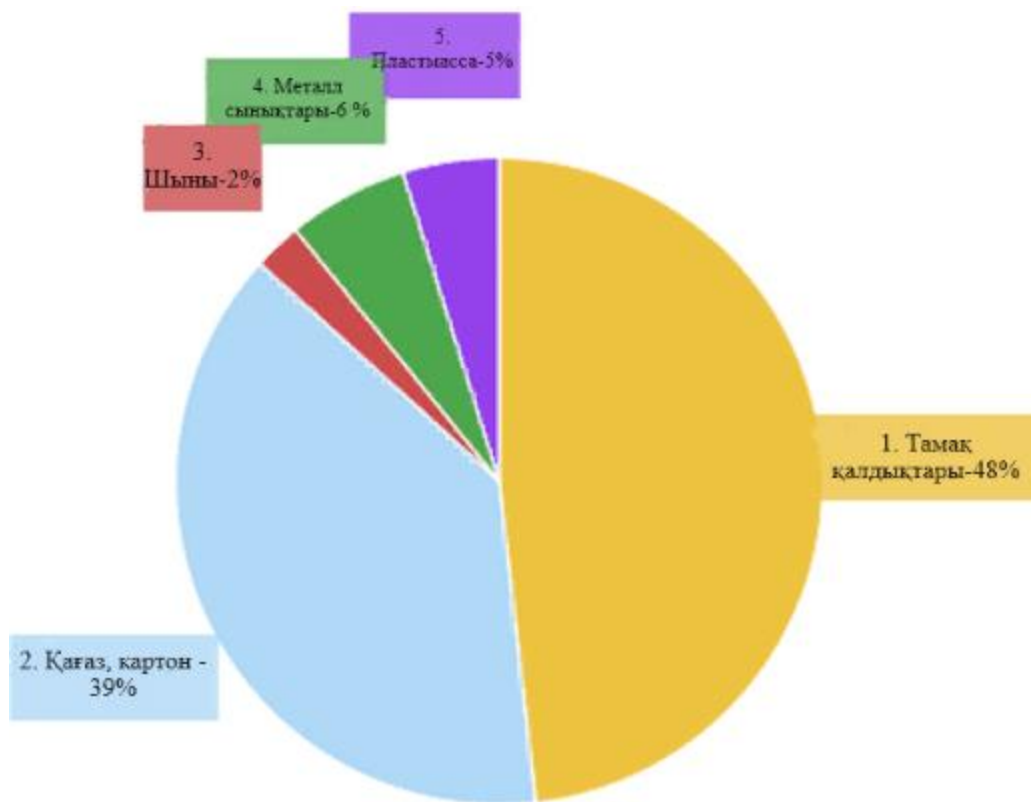
Күл-қож қалдықтары жеке сектор мен кәсіпорындардың пештері мен қазандықтарында көмір жағу кезінде пайда болады. Өндіріс және тұтыну қалдықтарын шекті орналастыру нормативтерінің жобаларын әзірлеу әдістемесіне сәйкес (ҚР ҚОҚ министрінің 2008.04.18 № 100-п бұйрығына № 16 қосымша) күлдің мынадай құрамы бар (%): SiO₂ - 61,1; Al₂O₃ - 6,6; CaO - 4,3; MgO - 2,2; басқалары - 5,8.

Күл-қож қалдықтары полигонда толық көлемде көмілуі тиіс.

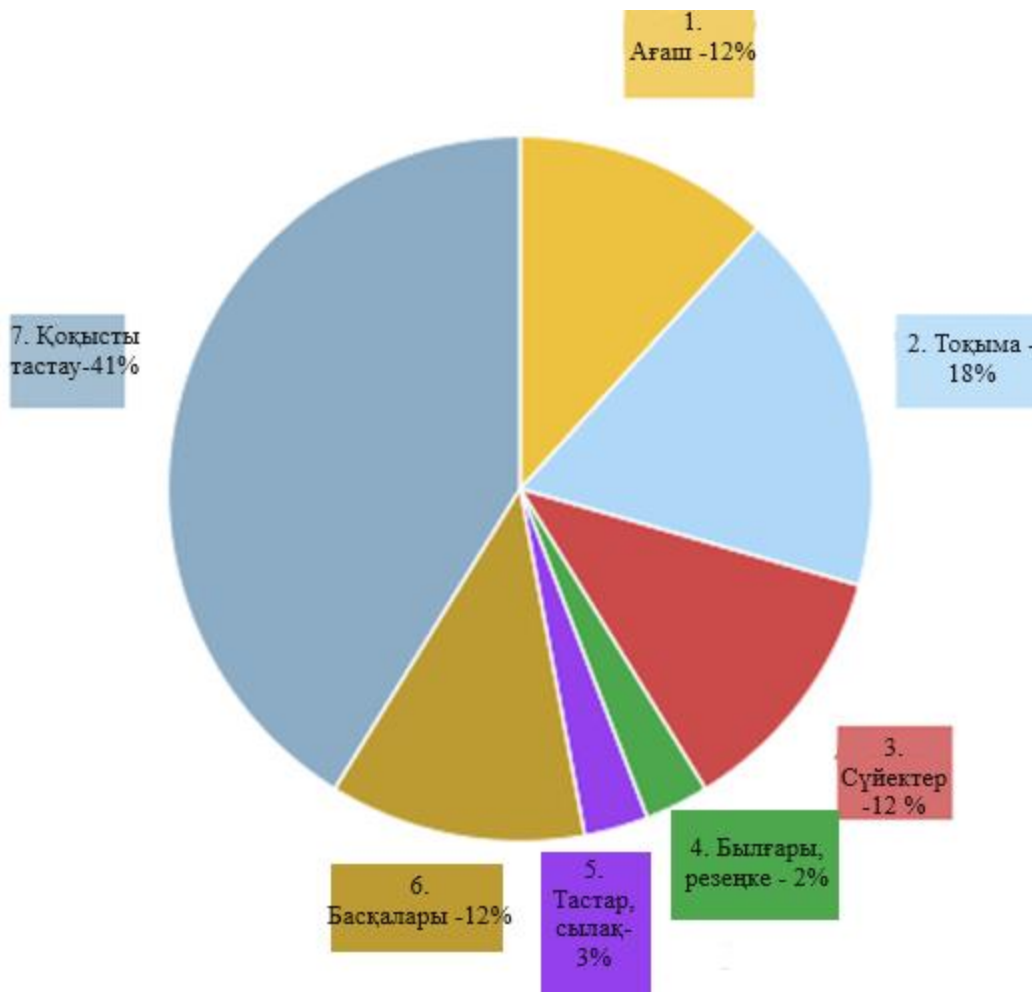
Құрылыс қоқыстары үй-жайларды жөндеуден кейін пайда болады. Өндіріс және тұтыну қалдықтарын шекті орналастыру нормативтерінің жобаларын әзірлеу әдістемесіне сәйкес (ҚР ҚОҚ министрінің 18.04.2008 Ж. № 100-п бұйрығына № 16 қосымша) қалдықтардың құрамына мыналар кіреді: цемент қалдықтары - 10%, құм - 30%, сынған керамикалық плитка - 5%, сылақ - 55%. 2023-2027 жж. - полигонға қабылданатын құрылыс қоқыстары кейіннен кәдеге жарату, қалпына келтіру немесе қайта өңдеу мақсатында арнайы ұйымдарға беру үшін уақытша сақтау алаңдарында жиналады.

6 Сурет – Қатты тұрмыстық қалдықтардың морфологиялық құрамы

7 Сурет – Көмуге арналған қатты тұрмыстық қалдықтардың морфологиялық құрамы

8 Сурет – Көмуге арналған қатты тұрмыстық қалдықтардың морфологиялық құрамы

1.4. Коммуналдық қалдықтарды басқару саласындағы негізгі мәселелері

Қарабалық ауданында коммуналдық қалдықтар негізінен ҚТҚ полигондарына орналастырылады, ал полигондардың мөлшері аз, сондықтан экономикалық және табиғатты қорғау тұрғысынан тиімді емес.

Ауданда коммуналдық қалдықтарды жинау және шығару жөніндегі қызметті Иманбаев ЖК (қоқыс шығаратын компания – ҚШК) жүзеге асырады, бұл ретте орналасқан автопарк мамандандырылмаған жүк автомобильдерінен тұрады. Иманбаев ЖК автопаркінің едәуір бөлігі-ескі және қатты тозған автокөліктер. Сондықтан көбінесе автопарктің 50% - ы пайдалануға жарамсыз күйде (жөндеуде) болады. ҚШК автопаркінде тасымалданатын ҚТҚ-ны нығыздау мүмкіндігі бар заманауи мамандандырылған қоқыс тасығыштар жоқ. ҚТҚ жинау және әкету ҚТҚ тиеуге арналған 2 мамандандырылған машинаны (тиегіш) және ҚТҚ әкетуге арналған жүк автомобилін тарта отырып жүзеге асырылады, бұл өз кезегінде еңбек шығындарын және энергия ресурстарының жоғары шығынын едәуір арттырады. Сонымен қатар,

сығымдалмаған тұрмыстық қалдықтарды тасымалдау (тығыздығы 200-250 кг/м³) көлік шығындарын едәуір арттырады.

Сондай-ақ, жолдар "әлсіз жер" болып табылады. Көп жағдайда ҚТҚ жинау орындарына кірме жолдар жоқ, немесе олар тым тар және/немесе сапасы нашар, қыста оларды қар жауып, өтпейтін болады.

Ауданда қоқысты бөлек жинау жоқ және коммуналдық қалдықтар полигонға аралас түрде түседі, соның салдарынан сұрыпталған қайта өңделетін шикізаттың сапасы төмен (ылғалды, маймен және тамақ қалдықтарымен ластанған және т.б.). Нәтижесінде, мұндай төмен сапалы қайта өңделетін материалдардың бағасы төмен.

Далалық зерттеулер жүргізу барысында анықталған Қостанай облысы Қарабалық ауданының коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеу жүйесінің түйінді мәселелері:

- аудан орталығында коммуналдық қалдықтарды жинау мен әкетудің орталықтандырылған жүйесімен халықты төмен қамту, бағалау деректері бойынша халықты қамту 10 нан 20%-ға дейін құрайды;

- аудан орталығынан тыс жерлерде коммуналдық қалдықтарды орталықтандырылған жинау және шығару жүйесі ұйымдастырылмаған;

- Иманбаев ЖК ҚТҚ жинаудың орталықтандырылған жүйесін пайдаланатын жеке тұлғалармен жеке шарттар жасалады, бұл ҚТҚ жинау үшін әкімшілік ету және ақы алу процесін едәуір қиындатады. Бұл ретте, ҚР ЭК 367-бабының 3-тармағына сәйкес тұрғын үйлерде тұратын жеке тұлғалар жария шарттар негізінде орталықтандырылған жүйені пайдалануға және жергілікті өкілді орган бекіткен тарифтерге сәйкес қалдықтарды тасымалдау қызметтеріне ақы төлеуге міндетті;

- ҚШК-та үй немесе пәтер тұрғындарының сандық құрамы туралы өзекті мәліметтер жоқ, бұл ақы алуды едәуір қиындатады, өйткені ҚТҚ жинау, әкету тарифтері 1 адамға бекітіледі;

- сот шешімдерінен басқа, борышкерлерге қатысты ҚТҚ жинау, әкету, қоқыс шығаратын компания тарапынан ықпал ету құралдарының болмауы үшін көрсетілетін қызметтер үшін төлемнің төмен жиналуы және мәдениеті;

- меншік құқығында контейнерлік алаңдары мен контейнерлері жоқ шағын және микробизнес субъектілері ҚР ЭК 367 - бабы 3-тармағының ережелеріне қайшы, ҚШК-мен шарт жасаспайды;

- Қарабалық ауданында жабдықталған контейнерлік алаңдардың болмауы көпқабатты үйлер мен ҚТҚ жиналатын орындардың айналасында антисанитариялық жағдай туғызады.

Қазіргі уақытта Қазақстанда ҚТҚ сұрыптау және қайта өңдеу бойынша 170-тен астам шағын және орта бизнес кәсіпорындары жұмыс істейді. Атап айтқанда, Қостанай облысының аумағында тек картон-қағаз қаптамасы, Лисаков қаласындағы екі шаруашылық қалдықтары қайта өңделеді, бұл қалдықтарды қайта өңдеу мен кәдеге жаратудың тиімділігі туралы айтуға мүмкіндік бермейді. ҚТҚ-ның жекелеген

фракцияларын қайта өңдеу бойынша объектілердің қашықтығы ҚТҚ жинау субъектілеріне жиналған қайта шикізатты жеткізуді жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді, өйткені айтарлықтай көлік шығындары тиімсіз қызметке әкеп соғады, бұл да сектордың инвестициялық тартымсыздығының басты себептерінің бірі болып табылады.

Саланы дамытудың негізгі тежегіш факторы ретінде төмен инвестициялық тартымдылық мемлекеттік қолдаудың заңнамалық шараларының жеткіліксіздігін де қамтиды. ҚТҚ қайта өңдеу және кәдеге жарату мәселесінің өте маңызды аспектісі – қайта өңдеу дамуының негізгі шектегіші болып табылатын қалдықтар нарығы мен қалдықтардан жасалған бұйымдар нарығын қалыптастыру.

Қалдықтарды басқару жүйесін дамыту әдетте бірқатар кедергілермен тежеледі, оларды бөлуге болады: қаржылық, экономикалық, мәдени және ақпараттық.

ҚТҚ-мен жұмыс істеу секторын дамыту мәселелері және оларды шешу бойынша ұсынылған шаралар басымдық тәртібімен ұсынылған. Ең маңызды кедергі-қаржыландырудың жеткіліксіздігі және оны дамытуға экономикалық ынталандырудың болмауы.

Қаржы-экономикалық кедергілер, ең алдымен, инвестицияларды қайтарудың кепілі ретінде тұрақты қаржыландыруды қамтамасыз етудегі қиындықтарға байланысты. Мұндай кедергілерге қалдықтармен байланысты тарифтер мен басқа төлемдерді белгілеу және реттеу мәселелері, сондай-ақ қайта өңдеуді дамытуға нақты экономикалық ынталандырудың болмауы жатады.

Бүгінгі таңда ҚТҚ шығару және кәдеге жарату шығындарын өтеудің негізгі көзі халықтың төлемдері болып табылады. Сонымен қатар, тұрмыстық қалдықтарды залалсыздандыру үшін қолданыстағы тарифтер жеткіліксіз және тіпті қалдықтарды көму және оларды шығару шығындарын жаба алмайтыны анық.

Қалдықтармен жұмыс істеу жүйесіндегі төмен тарифтер, қандай да бір басқа субсидиялардың болмауы инвесторлар мен бизнестің саланың кәсіпкерлік қызметіне қатысуын тартымсыз етеді. Бұл мәселе жергілікті атқарушы және өкілді органдар үшін ең күрделі мәселе болып табылады, өйткені тарифтердің өсуі, ең алдымен, халық үшін әлеуметтік мәселе ретінде қарастырылады. Осындай төмен тарифпен өңірлерде сұрыптау қуаттарын құру немесе ұлғайту мүмкін емес, ал өңірде сұрыптау желілерінің болмауы ҚТҚ-ның жекелеген түрлерін көмуге енгізілген тыйымды іске асыруға мүмкіндік бермейді.

Ақпараттық кедергілер қоғамның өзі қалдықтармен сапалы жұмыс істеудің маңыздылығын жеткіліксіз түсінуімен көрінеді, нәтижесінде халықтың тиісті сападағы қызметтерге деген сұранысы іс жүзінде жоқ. Қалдықтармен тиімді жұмыс істеу жөніндегі шараларды іске асыру халық тарапынан да, менікі тарапынан да көзқарасты өзгертуді талап етеді. Қалдықтарға деген көзқарастың түбегейлі өзгеше мәдениетін қалыптастыру, мінез-құлықтың жаңа нормалары мен ережелерін әзірлеу қажет.

2. МАҚСАТЫ, МІНДЕТТЕРІ ЖӘНЕ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Қостанай облысы Қарабалық ауданының коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасының паспорты

Атауы	Қостанай облысы Қарабалық ауданының коммуналдық қалдықтарды басқарудың 2024 – 2030 жылдарға арналған бағдарламасы
Даму үшін негіз	Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 30 мамырдағы № 577 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының "жасыл экономикаға" көшуі жөніндегі тұжырымдама Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2020 жылғы 29 шілдедегі № 479 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының "жасыл экономикаға" көшуі жөніндегі 2021 – 2030 жылдарға арналған Тұжырымдаманы іске асыру жөніндегі Қазақстан Республикасы Үкіметінің іс-шаралар жоспары
Өзірлеуге жауапты мемлекеттік орган	"Қарабалық ауданы әкімдігінің тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары және тұрғын үй инспекциясы бөлімі" мемлекеттік мекемесі
Іске асыруға жауапты мемлекеттік орган	"Қарабалық ауданы әкімдігінің тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары және тұрғын үй инспекциясы бөлімі" мемлекеттік мекемесі
Бағдарламаның мақсаты	Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, кәдеге жарату, қайта өңдеу және көму жөніндегі қызметтер кешенінің тиімділігін, сенімділігін, экологиялық және әлеуметтік қолайлылығын арттыру, ҚТҚ қайта өңдеу үлесін ұлғайту, сондай-ақ қалдықтарды қауіпсіз көмуді қамтамасыз ету.
Бағдарламаның міндеттері	1. Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау және көму жөніндегі бірыңғай операторды айқындау. 2. Тұрмыстық қатты қалдықтарды орталықтандырылған жинау және тасымалдау жүйесін ұйымдастыру. Пайда болу көзінен қалдықтарды бөлек жинауды кеңінен енгізу. 3. Тұрмыстық қатты қалдықтарды қабылдау, сұрыптау және көмудің күрделі инфрақұрылымы бар санитариялық қағидалардың қазіргі заманғы талаптарына жауап беретін тұрмыстық қатты қалдықтардың қуаты аз қолданыстағы полигондарын жаңғырту және салу. Кездейсоқ қоқыстарды жою 4. Қалдықтарды бөлек жинау жүйесі туралы хабардарлықты арттыру және танымал ету.
Бағдарламаны іске асыру мерзімдері мен кезеңдері	2024 - 2030 жылдары

Нысаналы индикаторлар	<p>Бағдарламаның негізгі мақсаттарына қол жеткізу үшін мынадай нысаналы индикаторларды іске асыру жоспарлануда:</p> <p>Халықты орталықтандырылған жинау, тұрмыстық қатты қалдықтарды шығару – 2030 жылға қарай 100%.</p> <p>Қоқысты санитарлық сақтау-2030 жылға қарай 95%.</p> <p>Қайта өңделген қалдықтардың үлесі-2030 жылға қарай 40%.</p>
Қаржыландыру көлемі	<p>Қарабалық ауданы үшін 2024-2030 жылдарға арналған бағдарламаны қаржыландыру көлемі әрбір полигон үшін егжей-тегжейлі есептеулер негізінде айқындалатын болады. Нақты есептеулер техникалық-экономикалық негіздемеге (ТЭН) және басқа да Талдамалық деректерге негізделген шығындарды бағалауды қамтиды. Талдау бюджет қаражатының оңтайлы бөлінуін қамтамасыз ете отырып, полигондардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып жүргізіледі. Бағдарламаның икемділігі іске асыру жағдайлары мен экономикалық жағдайдағы өзгерістерге бейімделу үшін көзделген.</p>

2.1. Бағдарламаның мақсаты

Коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасы ҚТҚ жинау, тасымалдау, кәдеге жарату және көму саласындағы көп қырлы жақсартуларға бағытталған. Біріншіден, бағдарлама шығындарды азайту және жалпы тиімділікті қамтамасыз ету мақсатында оңтайландырылған процестерді енгізу арқылы жүйенің тиімділігін арттыруға тырысады. Сонымен қатар, қалдықтарды басқару шеңберінде көрсетілетін қызметтердің тұрақтылығы мен сенімділігін қамтамасыз етуге баса назар аударылады.

Бағдарламаның маңызды аспектісі-экологиялық және әлеуметтік қолайлылыққа ұмтылу. Бұған экологиялық таза технологияларды енгізу және білім беру бағдарламалары және қалдықтарды басқару саласындағы әлеуметтік бастамаларды қолдау арқылы жұртшылықты белсенді тарту кіреді. Негізгі міндеттердің бірі-қалдықтарды сұрыптау және қайта өңдеу үшін инфрақұрылымды дамыту арқылы қол жеткізілетін ҚТҚ өңдеу үлесін ұлғайту.

Соңында, бағдарлама қалдықтарды қауіпсіз көмуді қамтамасыз етуге бағытталған. Бұл жерлеу кезінде санитарлық нормаларды сақтауды және жер асты суларының ластануын болдырмауға бағытталған технологияларды енгізуді қамтиды. Бағдарлама шеңберінде қоғамның әртүрлі аспектілері мен мүдделерінің кешенін ескере отырып, коммуналдық қалдықтармен жұмыс істеудің тұрақты және жауапты жүйесін құру үшін ортақ күш-жігермен қадамдар жасалуда.

2.2. Бағдарламаның міндеттері

1-міндет. Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау және көму жөніндегі бірыңғай операторды айқындау.

1.1. Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау және көму бойынша жеке әріптесті таңдау үшін МЖӘ конкурсын өткізу.

1.2. Жеке әріптес болмаған жағдайда КМК құру.

2-міндет. Тұрмыстық қатты қалдықтарды орталықтандырылған жинау және тасымалдау жүйесін ұйымдастыру. Білім беру көзінен қалдықтарды бөлек жинауды кеңінен енгізу.

2.1. Қарабалық кенті мен Гурьянов, Белоглин, Надеждин, Бөрлі, Бозкөл, Новотроицк, Тоғызақ, Верен, Ворошилов, Михайлов, Рыбкин, Научный, Святослав және Станционный ауылдарында 178 контейнерлік алаңдарды қоқыс жәшіктерімен (178 құрғақ қалдықтар үшін, 178 дымқыл қалдықтар үшін және 182 ПЭТ жинау үшін) жайластыру.

"Өндіріс және тұтыну қалдықтарын жинауға, пайдалануға, қолдануға, залалсыздандыруға, тасымалдауға, сақтауға және көмуге қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар" санитариялық қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м. а. 2020 жылғы 25 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-331/2020 бұйрығына сәйкес, елді мекендердегі қатты тұрмыстық қалдықтарға арналған контейнерлер қақпақтармен жабдықталуы, қатты жабыны бар алаңдарда орнатылуы, үш жағынан (биіктігі кемінде 1,5 метр) қоршалуы, тұрғын және қоғамдық ғимараттардан кемінде 25 метр қашықтықта орналастырылуы және күрделі құрылыс жағдайында комиссиялық бекітуге жатады.

2.2. Терентьев, Целинный, Елшан, Сарыкөл, Котлован, Лесной, Приречный, Өрнек, Мағнай, Победа, Подгородка, Аққұдық, Фадеев, Приуральское, Шадықсай, Смирнов, Лесной, Октябрь және Қособа ауылдарында көлемі 5x6 м2 және ылғалды және құрғақ қалдықтарға арналған бөлімдері бар 19 уақытша сақтау пункттерін құру.

Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2020 жылғы 25 желтоқсандағы № ҚР ДСМ-331/2020 бұйрығының 2-тарауына, 17-тармағына сәйкес, "Өндіріс және тұтыну қалдықтарын жинауға, пайдалануға, қолдануға, залалсыздандыруға, тасымалдауға, сақтауға және көмуге қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар" санитариялық қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2020 жылғы 28 желтоқсанда № 21934 болып тіркелді, "Қалдықтарды уақытша сақтауға арналған алаң қатты және улы қалдықтар (заттар) үшін өткізбейтін материалмен жабылады, төгу құрылғысымен және тазарту құрылыстарына қарай еңіспен үйіледі. Алаңдардан жер үсті ағынын жалпы нөсер ағынына жіберуге жол берілмейді. Алаңнан жер үсті ағыны үшін улы заттарды ұстауды, тазалауды және оларды залалсыздандыруды қамтамасыз ететін арнайы тазарту құрылыстары көзделеді. Алаңда қалдықтарды атмосфералық жауын-шашын мен желдің әсерінен қорғау көзделеді".

2.3. Қалдықтарды жинау және әкету үшін сұрыптау желісі мен көлікті сатып алу – Қарабалық кентіне 1 сұрыптау желісі, 12 КАМАЗ (әрбір полигонға 2-ден), 6 қоқыс тасығыш (әрбір полигонға 1-ден), 6 тиегіш (әрбір полигонға 1-ден) және Қарабалық кентіне 1 бульдозер.

Қоқыс алаңдарының саны үш күндік кезеңде ауылда қалдықтарды жинақтау стандарттары негізінде анықталды. Уақытша сақтау пункттерінің санын есептеу ауыл халқының санына және олардың арасындағы қашықтыққа сәйкес жүзеге асырылады. Көлік құралдарының санын анықтау елдегі ұқсас полигондардың деректері негізінде жүргізілді:

14 Кесте - Ауылдық аудандар бойынша қатты тұрмыстық қалдықтарды (ҚТҚ) басқару жоспары: полигондар мен қамтылатын ауылдарды бөлу

Қамтылатын ауылдар	Уақытша сақтау пункттері	Жылына қалдықтардың түзілу көлемі / т	Полигоннан қашықтық, уақытша сақтау, км	Қоқыс алаңдары
Қарабалық к.		2887,75	-	86
Терентьев а.	+	25,75	19,4	
Надеждин а.		114,75	12,9	5
Целинный а.	+	29,75	32	
Ельшан а.	+	29,25	11,7	
Сарыкөл а.	+	64,75	25,4	
Котлован а.	+	28,75	21,1	
Ворошилов а.		95	9,2	4
Гурьянов а.		97,75	4,7	4
11	5	3373,5		100
Бөрлі а.		197,75	-	9
Михайлов а.		142	16	6
Лесной а.	+	26,25	22,3	
Смирнов а.	+	205,5	23,3	
Рыбкин а.		44,75	8,8	2
Приречный а.	+	119	53	
Өрнек а.	+	16,25	52	
7	4	751,5		17
Бозкөл а.		304,75	-	13
1		304,75		13
Новотроицк а.		168,75	-	7
Мағнай а.	+	45	14,3	
Победа а.	+	72,25	41	
Подгородка а.	+	13,25	21,6	
Аққұдық а.	+	22,75	18,3	
5	4	322		7
Тоғыздық а.		182,75	-	8

Верен а.		46,25	1,9	2
Научный а.		150	11,1	7
Белоглин а.		152,5	31	7
Святослав а.		112,75	37	5
Фадеев а.	+	25,25	37	
Станционный а.		292,25	35	13
Приурал а.	+	46,5	32	
Шадыхсаев а.	+	26,25	55	
11	3	1034,5		41
Октябрь а.	+	20,75	17	
Славен а.		74,75		
Лесной а.	+	113	30	
Қособа а.	+	62,75	20,3	
4	3	271,25		
Барлық полигондар бойынша жиыны	19	6058		178

3-міндет. Тұрмыстық қатты қалдықтарды қабылдау, сұрыптау және көмудің күрделі инфрақұрылымы бар санитариялық қағидалардың қазіргі заманғы талаптарына жауап беретін тұрмыстық қатты қалдықтардың қуаты аз қолданыстағы полигондарын жаңғырту және салу. Кездейсоқ қоқыстарды жою

3.1. Бөрлі, Бозкөл, Новотроицк, Тоғызак елді мекендерінде және Қарабалақ кентінде коммуналдық қалдықтардың 5 полигонын жаңғырту;

3.2. Славянка елді мекенінде қуаты аз 1-ші полигон салу.

3.3. Полигондарды, кездейсоқ қоқыстарды жою

Смирнов және Белоглин ауылдық округтерінің Қарабалық ауданының 2 полигонын жою. Қарабалық ауданында анықталуына қарай кездейсоқ қоқыстарды жою.

4-міндет. Қалдықтарды бөлек жинау жүйесі туралы хабардарлықты арттыру және танымал ету.

Қалың жұртшылықты ақпараттандыру ҚТҚ басқаруда маңызды рөл атқарады. Ақпараттандыру ҚТҚ басқару жүйесін жоспарлауға ең ерте кезеңде енгізілетін болады.

4.1. Ауданның әлеуметтік желілерінде және жергілікті газеттерде тоқсанына кемінде 1 рет жарияланымдар;

4.2. Қалдықтарды бөлек жинау және кәдеге жарату жүйесінің артықшылықтары туралы қолжетімді ақпаратты қамтамасыз ететін қоғамдық орындарда ақпараттық стендтер орнату;

4.3. Жұртшылықты ақпараттандыру, қалдықтармен жұмыс істеу бойынша халықпен жұмыс жөніндегі іс-шараларды іске асыру, тоқсанына кемінде 1 рет:

- мектептерде, жалпы жұртшылық арасында тарату үшін материалдық ресурстарды қайталама пайдалану туралы ақпараттық материалдар;

- жасыл, тамақ қалдықтарын, мал шаруашылығы қалдықтарын үйде компосттау туралы брошюралар;

- оқушылар мен студенттер үшін полигондарға таныстыру сапарларын ұйымдастыру;

- мектеп оқушылары арасында коммуналдық қалдықтарды ұтымды басқару тақырыбында суреттер, фотосуреттер байқаулары өтті.

2.3. Бағдарламаның нысаналы көрсеткіштері

Осы коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасын іске асыру 2030 жылға дейінгі мерзімде орындауға және мынадай нысаналы индикаторларға қол жеткізуге есептелген:

1. 2024-2025 жылдарға қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау және көму жөніндегі бірыңғай операторды айқындау.

2. 2030 жылға қарай Қарабалық ауданының тұрғындарын орталықтандырылған тұрмыстық қатты қалдықтарды жинау және әкету – 90 %.

3. Қарабалық ауданының полигондарын санитарлық нормалар мен талаптарға сәйкес келтіру 2030 жылға қарай-100%.

4. Қарабалық ауданы бойынша олардың пайда болған жеріндегі сұрыпталған коммуналдық қалдықтардың үлесі 2030 жылға қарай – 40%.

15 Кесте Swot-талдау

Күшті жақтары	Әлсіз жақтары
<p>1. Бұл сектор әлемдік тәжірибеде зерттелген-оны жаңғырту үшін дәлелденген технологиялар мен шешімдер бар.</p> <p>2. Нарық әлеуетті инвесторлар мен жеке қаржыландыру көздері үшін ашық.</p> <p>3. "Жасыл" энергетиканы дамыту мақсатында ҚТҚ пайдаланудың қолда бар әлеуеті.</p> <p>4. ҚТҚ - дан алынған қайталама ресурстарды пайдалану әлеуеті.</p>	<p>1. Дамымаған жинау жүйесі, оның ішінде ҚТҚ бөлек жинау.</p> <p>2. Ауданның барлық аумағында қалдықтарды алдын ала өңдеусіз көму.</p> <p>3. Республика бойынша қалдықтарды қайта өңдеу мен кәдеге жаратудың төмен көлемі.</p> <p>4. Қолданыстағы ҚТҚ көму объектілерінің санитариялық қағидалардың талаптарына сәйкес келмеуі.</p>
Мүмкіндіктер	Қауіптер
<p>1. ҚТҚ жинаудың тиімді жүйесі.</p> <p>2. ҚТҚ айналым жүйесінде өңірлік тәсілді енгізу.</p> <p>3. Қалдықтарды қайта өңдеу және кәдеге жарату көлемін арттыру.</p> <p>4. Қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау және өңдеудің маңызды және үнемді әдістеріне қол жеткізу.</p> <p>5. Республика аумағындағы коқыстарды қалпына келтіру.</p> <p>6. Әлемдік стандарттарға сәйкес келетін ҚТҚ полигондарын салу.</p>	<p>1. Жинақталған қалдықтары бар аймақтарда сыни экологиялық жағдайлардың туындауы.</p> <p>2. Түзілетін қалдықтар көлемінің бірнеше есе ұлғаюы.</p> <p>3. Климаттың өзгеруіне әсер ететін қолданыстағы полигондардан атмосфераға шығарындылар.</p>

3. НЕГІЗГІ БАҒЫТТАР, ҚОЙЫЛҒАН МАҚСАТҚА ЖЕТУ ЖОЛДАРЫ ЖӘНЕ ТИІСТІ ШАРАЛАР

3.1. Негізгі бағыттар, қойылған мақсатқа жету жолдары және тиісті шаралар

1-нұсқа: Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік

Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің, Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI ҚРЗ Кодексінің 366-бабына сәйкес инфрақұрылымды жобалау, салу, құру, реконструкциялау, жаңғырту және пайдалану және қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау, тасымалдау, сұрыптау, көму, стихиялық қоқыс үйінділерін жою (бұдан әрі – қатты тұрмыстық қалдықтарды басқару) жөніндегі қызметті жүзеге асыру Қазақстан Республикасының Мемлекеттік-жекешелік әріптестік саласындағы заңнамасына сәйкес мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобаларын іске асыру жолымен жүзеге асырылуы мүмкін.

Тұрмыстық қатты қалдықтарды басқару жөніндегі мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобаларын іске асыру үшін кәдеге жарату төлемінің құралдарын пайдалану Экологиялық кодекстің нормаларында көзделген ерекшеліктер ескеріле отырып қолданылады. Бұл ретте мұндай жобалар халық үшін қатты тұрмыстық қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға және көмуге арналған тариф есебінен жүзеге асырылатын қатты тұрмыстық қалдықтарды басқару жөніндегі қызмет үшін ғана қолданылады.

Қатты тұрмыстық қалдықтарды басқару (ҚТҚ) саласындағы МЖӘ жобалары қазіргі уақытта іске асырудың үш нұсқасын қарастыруда, олардың біріншісі – сервистік келісімшарт.

МЖӘ сервистік келісімшарты

Осы тәсілге сәйкес жеке әріптес МЖӘ объектісін құруға және пайдалануға қаражат салады, сондай-ақ ҚТҚ басқару қызметтерін ұсынады. Мемлекеттік әріптес өз кезегінде көрсетілетін қызметтердің сапасына мониторинг пен бақылауды жүзеге асырады, сондай-ақ инфрақұрылымға қажеттіліктердің жабылуына қамқорлық жасайды.

МЖӘ жаңа объектісін салу және пайдалану

Мемлекеттік-жекешелік әріптестіктің (МЖӘ) жаңа объектісін құруға және кейіннен пайдалануға бағытталған жобада жеке және мемлекеттік әріптестердің рөлдері оңтайлы ынтымақтастықты ескере отырып бөлінеді.

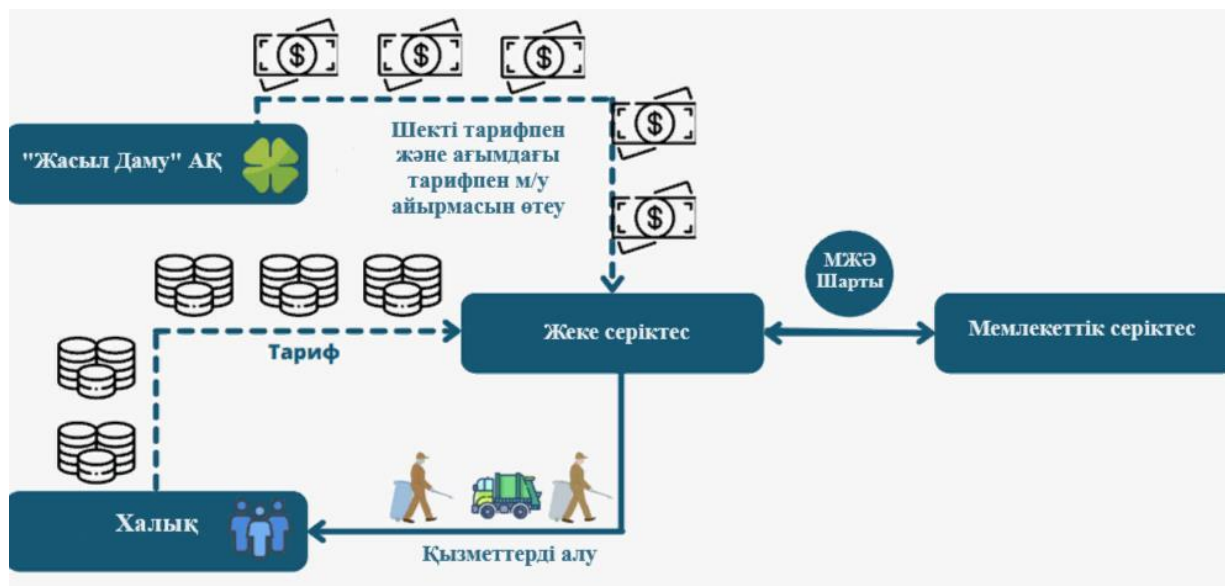
Жеке серіктес МЖӘ-нің жаңа объектісін жобалау мен салуға инвестиция салады, оның қазіргі заманғы және тиімді болуын қамтамасыз етеді. Құрылыс аяқталғаннан кейін объект мемлекеттік меншікке беріледі, онда жеке серіктес оны пайдалануға кіріседі. Сонымен қатар, жеке серіктес қатты тұрмыстық қалдықтарды басқару бойынша қызметтер көрсетеді, осылайша қалдықтарды өңдеу мәселелерін кешенді және сапалы шешуді қамтамасыз етеді.

МЖӘ объектісі мемлекеттік кәсіпорынның (МК) меншігінде қалады, бұл негізгі инфрақұрылымды басқаруда мемлекеттік бақылау мен сенімділікті қамтамасыз етеді. Мемлекеттік әріптес жеке әріптес ұсынатын қызметтердің стандарттар мен үміттерге сәйкестігіне кепілдік бере отырып, олардың сапасына мониторинг пен бақылауды жүзеге асырады. Ол сондай-ақ ҚТҚ басқару жүйесінің сенімді және тұрақты жұмыс істеуін қамтамасыз ете отырып, инфрақұрылым қажеттіліктерін жабуға белсенді қамқорлық жасайды.

Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 366-бабы 6-тармағына, Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI ҚРЗ кодексіне сәйкес өндірушілердің (импорттаушылардың) Кеңейтілген Міндеттемелерінің Операторы осы баптың 3-тармағының 3) тармақшасына сәйкес мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобасы шеңберінде шекті тариф пен халық үшін жинауға арналған ағымдағы тариф арасындағы айырманы өтейді, қатты тұрмыстық қалдықтарды тасымалдау, сұрыптау және көму.

Осы тармақты іске асыру үшін "Жасыл даму" АҚ қатысуымен келесі институционалдық схема көзделеді.

9 Сурет – "Жасыл даму" АҚ қатысуымен МЖӘ жобасын іске асыру кезінде коммуналдық қалдықтарды басқарудың институционалдық схемасы

Осы институционалдық схемада қатты тұрмыстық қалдықтарды басқару (ҚТҚ) саласындағы МЖӘ жобасы көзделеді. Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің, Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI ҚРЗ Кодексінің 366-бабының 7-тармағына сәйкес, мемлекеттік-жекешелік әріптестіктің әрбір жобасы үшін тұрмыстық қатты қалдықтарды жинауға, тасымалдауға, сұрыптауға

және көмуге арналған шекті тарифтің мөлшерін қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган әзірлеп, бекітеді және тиісті қаладағы, аудандағы көрсетілген операциялар бойынша нақты және инвестициялық шығыстарды көрсетеді.

2-нұсқа: Коммуналдық мемлекеттік кәсіпорын базасында коммуналдық қалдықтарды басқару

Қарабалық ауданында коммуналдық қалдықтарды басқару нарығына қатысуға қызығушылық білдіретін жеке кәсіпкер болмаған кезде Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 29 қазандағы № 375-V ҚРЗ Кәсіпкерлік кодексінің "Мемлекеттік кәсіпкерлік қызметке қатысу негіздері" 192-бабы 4-тармағының ережелеріне сәйкес коммуналдық мемлекеттік кәсіпорын (КМК) құру мүмкіндігін қарастыру ұсынылады.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 28 желтоқсандағы № 1095 қаулысына сәйкес "Мемлекеттік кәсіпорындар, заңды тұлғалар, акцияларының (уәкілетті ұйымдардағы қатысу үлестерінің) елу пайызынан астамы жүзеге асыратын қызмет түрлерінің тізбесін бекіту туралы капиталы) мемлекетке және олармен үлестес тұлғаларға тиесілі", түрі ЭҚЖЖ 38110 "Қауіпсіз қалдықтарды жинау" қызметін коммуналдық меншіктегі мемлекеттік кәсіпорындармен жүзеге асыруға рұқсат етіледі.

КМК құратын инвестициялық салымдарды қаржыландыру мақсатында Қазақстан Республикасы Бюджет кодексінің және "Мемлекеттік инвестициялық ұсынысты әзірлеу немесе түзету, қажетті сараптамалар жүргізу қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2014 жылғы 5 желтоқсандағы № 129 бұйрығының талаптарына сәйкес әзірленген қаржы-экономикалық негіздеменің нәтижелері бойынша ұзақ мерзімді негізде бюджеттік кредит алу мүмкіндігі бар инвестициялық жоба, сондай-ақ жоспарлау, қарау, іріктеу, бюджеттік инвестициялардың іске асырылуын мониторингілеу және бағалау және бюджеттік инвестициялардың іске асырылуын бағалау және бюджеттік кредиттеудің орындылығын айқындау.

Бұл негіздеменің мақсаты-қатты тұрмыстық қалдықтарды (ҚТҚ) басқару объектілерін құру және тиімді жұмыс істеуі үшін талап етілетін қажетті қаржы ресурстарын қамтамасыз ету үшін бюджеттік кредит алу. Ұсыныстың экологиялық және санитарлық қауіпсіздікке баса назар аудара отырып, тиісті заңнамада белгіленген нормативтер мен талаптарға сәйкестігіне назар аудару маңызды.

Бюджеттік кредиттің негізгі кемшілігі коммуналдық мемлекеттік кәсіпорын (КМК) үшін Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 366-бабының 6-тармағында (2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI ҚРЗ) көзделгендей шекті және нақты тарифтер арасындағы шығындарды өтеуге қатысу мүмкін болып табылады. Осы Ережеге сәйкес өндірушілердің кеңейтілген міндеттемелерінің операторы мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобасы шеңберінде халық үшін шекті және ағымдағы тарифтер арасындағы айырманы өтеуге міндеттенеді. КМК жеке серіктес бола алмайтындығын ескере отырып, бұл шығындарды өтеу мүмкіндігі шектеулі.

3.2. Қойылған мақсатқа жету жолдары және тиісті шаралар

Бағдарламаны іске асыру шеңберінде 3-тарауда сипатталған әкімшілік басқарудың екі негізгі нұсқасы көзделген. Бірінші нұсқа жеке серіктестің ҚТҚ нарығына қатысуын, ал екіншісі – ҚТҚ жергілікті нарығына қатысу үшін жергілікті атқарушы орган (ЖАО) атынан жалғыз қатысушысы бар КМК құруды көздейді.

Коммуналдық қалдықтарды басқару бағдарламасы шеңберінде Қарабалық ауданында бірнеше қоқыс полигондарын қалпына келтіру және жою, сондай-ақ коммуналдық қалдықтарды басқару жөніндегі іс-шаралар көзделген. Іс-шаралар адам қызметінің қоршаған ортаға теріс әсерін азайтуға және аймақтың тұрақты дамуын қамтамасыз етуге бағытталған.

Қарабалық ауданында 5 полигонды қалпына келтіру және 2 полигонды жою жоспарлануда (Смирнов және Белоглин). Қарабалық кентіндегі ҚТҚ полигоны 11 елді мекенді қамтиды. Коммуналдық қалдықтардың жалпы жинақталуы-жылына 3373,5 тонна. Қарабалық кенті мен Гурьянов, Надеждин және Ворошилов ауылдарын қоқыс алаңдарымен жабдықтау жоспарлануда.

Бөрлі ауылды ҚТҚ полигоны 7 ауылды қамтиды, Бөрлі, Михайлов, Лесной, Смирнов, Рыбкин, Приречный және Лесной, Смирнов, Приречный және Өрнек ауылдарында уақытша сақтау пункттерін салу, ал Бөрлі, Михайлов және Рыбкин ауылдарында 17 қоқыс алаңымен жабдықтау жоспарлануда.

Бозкөл ауылды ҚТҚ полигоны Бозкөл ауылын қамтиды, 13 қоқыс алаңымен жарақтандыру жоспарлануда.

Новотроицк ауылдық округіндегі ҚТҚ полигоны 5 ауылды қамтиды, қоқыс алаңдары Новотроицк ауылында орналастырылады, сондай-ақ 4 ауылда уақытша сақтау пункттерін құру жоспарлануда.

Тоғызақ ауылдық округіндегі ҚТҚ полигоны 11 ауылды жабдықтайды. Тоғызақ, Верен, Научный, Белоглин, Святослав және Станционный ауылдарында жалпы саны 41 бірлікті құрайтын қоқыс алаңдарын орнату жоспарлануда. Уақытша сақтау пункттері де орналастырылады.

Қособа ауылдық округінде және Лесное ауылында коммуналдық қалдықтарды басқару үшін Славен ауылында қуаты аз 1-ші полигон салу жоспарлануда, ол 4 ауылды жабдықтайды, онда уақытша сақтау пункттері құрылады.

Смирнов және Белоглин ауылдық округтерінің полигондарын жою.

Жалпы, бұл іс-шараларды іске асыру экологиялық жағдайды жақсартуға ықпал етеді, қалдықтарды басқаруда тұрақтылықты қамтамасыз етеді және жергілікті халықтың өмірі мен дамуы үшін қолайлы орта құруға ықпал етеді.

4. ҚАЖЕТТІ РЕСУРСТАР

Қарабалық ауданы үшін 2024-2030 жылдарға арналған бағдарламаны қаржыландыру көлемі әрбір полигон үшін егжей-тегжейлі есептеулер негізінде айқындалатын болады. Нақты есептеулер техникалық-экономикалық негіздемеге (ТЭН) және басқа да Талдамалық деректерге негізделген шығындарды бағалауды қамтиды. Талдау бюджет қаражатының оңтайлы бөлінуін қамтамасыз ете отырып, полигондардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып жүргізіледі. Бағдарламаның икемділігі іске асыру жағдайлары мен экономикалық жағдайдағы өзгерістерге бейімделу үшін көзделген.

16 Кесте -Жергілікті бюджеттің болжамды шығыстары

№ п/п	Іс-шаралар	Орындау мерзімі							Болжамды шығыстар (мың теңге)
		2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	
1.	ҚТҚ нарығына қатысушыларды анықтау	15 000							15 000
2.	Контейнерлік алаңдарды жайластыру		53 400						53 400
3.	Қалдықтарды уақытша сақтау пункттерінің құру		14 400	8 400					22 800
4.	Полигондар мен кездейсоқ қоқыстарды жою		5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000	30 000
5.	Ауданның әлеуметтік желілерінде және жергілікті газеттерде	200	220	240	260	280	300		1 820

1.	Контейнерлік алаңдарды жайластыру	ЖАО		<p>– 13, Новотройцк – 7, Тоғызқ – 8, Верен – 2, Надежин – 5, Ворошилов – 4, Гурьянов – 4, Михайлов – 6, Рыбкин – 2, Научный – 7, Белоглин – 7, Святослав – 5, Станционный – 13.</p>						53 700	Жергілікті бюджет
				Қарабалық-							

2.	ҚТҚ жинауға арналған контейнерлер	Жеке серікте с/ КМК	258, Бөрлі – 27, Бозкөл – 39, Новотро ицк – 21, Тоғыза қ – 24, Верен – 6, Надежд ин – 15, Ворош илов – 12, Гурьян ов – 12, Михайл ов– 18, Рыбкин – 6, Научны й – 21, Белогл ин– 21, Святос лав – 15 , Станци онный – 39.							МЖӘ/ ҚЭН конкур сының нәтиже лері бойын ша	Жеке
----	--	---------------------------	--	--	--	--	--	--	--	---	------

										серікте с/ КМК	
3.	Қалдықтарды уақытша сақтау пункттерін құру	ЖАО		Өрнек, Мағнай, Победа, Подгородка, Акқудык, Фадеев, Приуральский, Шадыксай, Смирнов, Лесной, Октябрь және Қособа. (60%)	Терентьев, Целинный, Елшан, Сарыкөл, Котлован, Лесной, Приречное (40%)				22 800	Жергілікті бюджет	
4.	Арнайы автокөлік сатып алу	Жеке серікте с/ КМК	4 КамаЗ	3 коқыс таситын көлік, 2 тиегіш, 2 Камаз	2 тиегіш және, 1 бульдозер және 1 сұрыптау желісі				МЖӘ/ ҚЭН конкурсының нәтижелері бойынша	Жеке серікте с/ КМК	
3-міндет. Тұрмыстық қатты қалдықтарды қабылдау, сұрыптау және көмудің күрделі инфрақұрылымы бар санитариялық қағидалардың қазіргі заманғы талаптарына жауап беретін тұрмыстық қатты қалдықтардың қуаты аз қолданыстағы полигондарын жаңғырту және салу. Кездейсоқ коқыстарды жою											
1.	Полигондарды жаңғырту	Жеке серікте с/ КМК	ҚТҚ полигоны, Қарабалық	№ 1 алаң Бөрлі а.о., № 2 алаң Бозкөла.	№ 4 алаң Новотроицк а.о., № 6 алаң Тоғыззақ а.о.					МЖӘ/ ҚЭН конкурсының нәтижелері бойынша	Жеке серікте с/ КМК
2.	Қособа ауылдық округінде ҚТҚ азуатты жаңа полигон салу	Жеке серікте с/ КМК					№ 7 алаң. Қособа а.о			МЖӘ/ ҚЭН конкурсының нәтижелері бойынша	Жеке серікте с/ КМК

3.	Полигон-дармен кездейсоқ қоқыстарды жою	ЖАО		№ 3 алаң Белоглин а. о.	№ 5 алаң Смирнов а.о.	Кездейсоқ қоқыстарды анықталған кезде жою	Кездейсоқ қоқыстарды анықталған кезде жою	Кездейсоқ қоқыстарды анықталған кезде жою	Кездейсоқ қоқыстарды анықталған кезде жою	30 000	Жергілікті бюджет
4-міндет. Қалдықтарды бөлек жинау жүйесі туралы хабардарлықты арттыру және танымал ету											
1.	Ауданның әлеуметтік желілерінде және жергілікті газеттерде жарияланымдар		Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	1 820	Жергілікті бюджет
2.	Ақпараттық стендтерді орнату		5	5	5	5	5	5	5	6 300	Жергілікті бюджет
3.	Жұртшылықты ақпараттандыру, халықпен жұмыс жөніндегі іс-шараларды іске асыру		Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	Тоқсанына 1 рет	1 820	Жергілікті бюджет